

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

A vétőképtelen személy károkozásaért való felelősség
(a jogintézmény fejlődése)

Szerző:

dr. Jónás Andrea

Lezárva: 2026. február 18.

I. Bevezető

A vétőképtelen személy károkozásáért való felelősség szabályai évszázadokon keresztül büntető jogi értelemben voltak ismertek és használatosak. Csak a polgárosodás korszakában fejeződik be az a hosszú folyamat, amely során a károkozásért való felelősség magánjogi és büntető jogi jellege elkülönül egymástól, a gyermekek által okozott károkért a törvényes képviselők és a gondozók kizárólag a polgári jog szabályai szerint felelnek. Európa államaiban csak ebben az időszakban születnek meg azok a polgári törvénykönyvek, amely a vétőképtelen személy polgári jogi értelemben vett kártérítési felelősségnek a szabályait tartalmazzák.

Az évszázadok folyamán a vétőképtelen személy fogalma változatlan maradt abban az értelemben, hogy minden esetben gyermeket, szellemi fogyatékos személyt vagy olyan személyt tekintettek vétőképtelennek, akik szellemi vagy fizikai állapota miatt magatartásának következményeinek a felismerésére nem képes. A vétőképtelennek minősítés esetében a gyermekek életkorának a meghatározása, a szellemi fogyatékos személyek elméleti működésnek a hiányosságára, annak megítélésére vonatkozóan mutatkozott csak eltérés a jogalkalmazásban. A gyermekek esetében az adott korszakra jellemző életviszonyok, társadalmi berendezkedés határozta meg elsődlegesen, hogy mely időpontig számított valaki gyermeknek és mikortól felnőttek. Ez a határ az évszázadok során kitolódott olyannyira, hogy jelenleg a 18. év alatti személyt tekintjük gyermeknek. Az orvostudomány fejlődése következtében a szellemi fogyatkozásban szenvedő személyek betegségeinek a felismerése és elkülönítése, kezelésük eredményessége vagy annak gyógyíthatatlansága azt eredményezte, hogy a szellemi fogyatékos fogalma átalakult, kitágult. Az elméműködésük zavarában szenvedő személyek magatartásuk következményeinek a felismerésére való képessége is eltérően alakult, annak megítélése is más, így a vétőképeségük vagy annak hiányának a megállapítása is változáson esett át az évszázadok során.

Szakedolgozatomban a vétőképtelen személy, ezen belül elsősorban a gyermekek általi károkozás szabályainak a változását, a károkozásért való helytállási kötelezettség alakulását, a szülő, majd ezt követően a törvényes képviselő felelősségvállalásának a szabályozását, azok fejlődését kívánom ismertetni. A dolgozatomban részletesen kívánom ismertetni a hatályos polgári törvénykönyvben rögzített, vétőképtelen személy károkozásáért való felelősség szabályait, a korábbi és jelen polgári jogi kódex alapján kialakult bírósági gyakorlatot.

II. A károkozásért való felelősség szabályainak egyetemes és magyar jogtörténeti fejlődése

II.1. A kárfelelősség kialakulása az ősközösségi társadalmakban

A vétőképtelen személy általi károkozás fogalma a hatályos jogszabályok alapján magába foglalja a kiskorú, a szellemi fogyatékkal élő személy, valamint minden olyan személy károkozó magatartását, aki átmenetileg vagy tartósan nem képes felismerni a magatartásának a következményeit. Az őskori és ókori társadalmakban azonban az életkor és szellemi állapot hiányára vonatkozó különbségtétel, az ezen alapuló kártérítési felelősség még nem határolódott el ennyire élesen egymástól, a kártérítési felelősség mások általi viselésének a kötelezettsége önmagában a károkozó személy vétőképtelenségén alapult. A dolgozatomban elsődlegesen a kártérítési kötelezettség általános szabályaival, valamint a gyermekek általi károkozásért való felelősség szabályainak a fejlődésével kívánok részletesebben foglalkozni.

Az őskori társadalmakban a jelen kori, magánjogi értelemben használt károkozásért való felelősség szabályai még ismeretlenek voltak, a károkozásért való helytállást a közjogi és magánjogi jelleget egyaránt magán viselő magánbosszú (vérbosszú) biztosította. Az okozott sérelemért a károkozó vagy egyénileg, személyesen volt felelős, jogellenességre, vétkességre és életkorra tekintet nélkül, vagy a károkozó törzse volt hivatott helytállni az okozott sérelemért.

Kezdetben a magánbosszú célja még az volt, hogy a sérelmet szenvedett fél vagy annak hozzátartozója elégtételt vegyen a sérelem okozóján. A kárt okozó cselekmények jellemzően törzsek közt elkövetett deliktumok voltak, a saját közösség vagy a közösség egy tagja sérelmére elkövetett cselekmények ritkábban fordultak elő, azok következményei is mások voltak.¹ Amennyiben a közösség egyik tagja a közösség másik tagjának életében, testi épségében vagy akár vagyonában kárt okozott, akkor a sérelmet szenvedett fél a károkozó fizikai bántalmazásával, - esetlegesen - fizikai elpusztításával vehetett elégtételt. Az ősi társadalmak már alkalmazták a lex talio elvét, azonban ekkor még csak az okozott sérelemmel azonos formájú és mértékű testi erőszak volt megengedett és elfogadott.²

¹ Mádl Ferenc: A deliktuális felelősség, Akadémia kiadó, Budapest, 1964., 61.

² Mádl Ferenc: A deliktuális felelősség, Akadémia kiadó, Budapest, 1964., 63-64.

Amennyiben a károkozó a közösség szabályaival és érdekeivel szembehelyezkedve magának a csoportnak okozott kárt, pl. gyújtogatást vagy emberölést követett el, vagy bármilyen, az emberek létét veszélyeztető magatartást tanúsított, a közösség egésze lépett fel az elkövetővel szemben, és fenti szankción túl az elűzést, mint a közösségből való kivetést vagy öngyilkosságba kergetést alkalmazta a károkozóval szemben. A csoportból való elűzés gyakorlatilag azonos volt a halálbüntetéssel, figyelemmel arra, hogy az elkövető teljesen magára hagyva, közösség védelmén és biztonságán kívül volt kénytelen létezni, a törzsi oltalom és segítség hiánya az életben maradás esélyét jelentősen csökkentette vagy kizárta. A törzs érdekeivel ellentétes, azt veszélyeztető magatartás másik szankciója az öngyilkosságba kergetés volt, amely az elkövető közösség életéből való kizárás esetén önmaga elpusztítását jelentette. ³

A gyakrabban előforduló, közösségek közötti deliktuális jellegű cselekmények elkövetése esetén a felelősségre vonás eszköze a vérbosszú volt. Amennyiben a törzs egyik tagját a közösségen kívüli támadás érte, akkor a sérelmet szenvedett fél egész törzse állt bosszút a károkozó fél közösségén, jellemzően a két törzs harcosai addig harcoltak, amíg úgy látták, hogy az okozott sérelmet megtorolták. ⁴

Később, a termelő eszközök megjelenésével és fejlődésével az áruviszonyok átalakultak, a nagyobb mennyiségű termék előállítás, az állattartás széleskörű elterjedése lehetővé tette, hogy a szervezettebb társadalmakban - a korábban megjelent a lex talio elve alapján - az okozott sérelemmel egyenértékű vagyoni elégtételt adjon a károkozó a sértett félnek. Ez maga után vonta a vérbosszú, a fizikai erőszak alkalmazásnak a korlátozását, valamint a kollektív felelősség irányából a károkozó és a sértett, illetve szűk családja közti felelősségi viszony irányába való elmozdulást. ⁵

II.2. A károkozásért való felelősség a római jogrendszerben

Az ókori, rabszolgatartó társadalmak közül az ókori római jogban találkozunk először olyan kártérítési szabályrendszerrel, amely a mostani, deliktuális kárfelelősségi előírásokhoz hasonló felelősségi szabályokat fogalmaz meg. A római jogban alkalmazott kártérítés fogalmát szűkebb és tágabb értelemben is meghatározhatjuk. Kiterjesztő, azaz funkcionalista értelmezés minden olyan vagyoni

³ Mádl Ferenc: A deliktuális felelősség, Akadémia kiadó, Budapest, 1964., 65-66.

⁴ Mádl Ferenc: A deliktuális felelősség, Akadémia kiadó, Budapest, 1964., 56.

⁵ Mádl Ferenc: A deliktuális felelősség, Akadémia kiadó, Budapest, 1964., 96.

reparációt kártérítésnek tekint, amely a római jogban kártérítési funkcióval bír. Míg a szűkítő értelmezés szerint a kártérítés fogalma csak a károkozásért való felelősséget jelenti.⁶

A kártérítési jog egy több szakaszból álló, lassú jogfejlődés eredményeként alakult ki a római jogban, majd élt tovább az azt követő évszázadokban. A fejlődés első állomását a XII. táblás törvények jelentették. A kártérítési jog kialakulásának kezdeti szakaszában még nem különült el egymástól a magánjogi értelemben vett károkozás és annak következménye, a kártérítés, valamint a deliktuális károkozási tényállások szankciójaként alkalmazott pénzbeli magánbüntetések, ún. poena jogintézménye. A XII. táblás törvények eseti jelleggel már tartalmaztak olyan károkozási tényállásokat, amelyek elkövetése esetén a károkozó a törvényben rögzített, előre meghatározott pénzösszeget volt köteles fizetni a sértettnek (poena). A kárt eredményező cselekmények jellemzően delictumok voltak, amelyre tekintettel az eljárás során a sértett ún. poenalis actioval pénzbeli magánbüntetés megfizetését követelhetette az elkövetőtől. A kártérítési jelleget is magán viselő magánbüntetés megfizetése elsődlegesen továbbra is büntetőjogi szankció volt az ókori Rómában. Megállapítható, hogy a XII. táblás törvények általános kártérítési szabályt még nem tartalmazott, a törvényben rögzített károkozási tényállások tehát deliktuális jellegűek voltak, szankcióul pénzbeli kárpótlást jelentő magánbüntetés alkalmazását írták elő. A szankciók jellemzően az okozott kár többszörös értékét jelentő vagy az okozott kár mértékét meghaladó, tarifális pénzbüntetések megfizetését jelentették.⁷

A károkozó magatartás következménye csak lassú fejlődés eredményeként válik ketté kártérítésre és büntetésre. Megállapítható továbbá, hogy a római jog az általános kártérítési kötelezettséget, mely szerint a jogellenesen okozott kárt meg kell téríteni, még nem ismerte. A kártérítési kötelezettség törvényi rendelkezésen vagy szerződésen alapulhatott.⁸

A kártérítési jog fejlődésnek következő szakasza a lex Aquilia életbeléptetésével veszi kezdetét Kr. e. 286. -ban. A Lex Aquilia-t a kártérítés jog legfontosabb jogszabályának tartották, a törvény I. fejezete az idegen rabszolga és barom megölését, a II. fejezete a hitelezőt megkárosító képviselő felelősségét, míg a III. fejezete az idegen rabszolga vagy barom megsebesítését, az égetéssel,

⁶ Földi András és Hamza Gábor: A római jog története és intézményei, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996. 416.

⁷ Földi András és Hamza Gábor: A római jog története és intézményei, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996., 417.

⁸ Földi András és Hamza Gábor: A római jog története és intézményei, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996, 417-418.

töréssel, zúzással elkövetett dologrongálást szabályozza. A törvény előírta, hogy idegen rabszolga vagy barom megölése esetén a károkozó, szintén poena jogcímen, fizesse meg a megölt idegen rabszolga vagy barom egy évre visszamenő legnagyobb értékét, míg megsebzett rabszolga, barom vagy egyéb megrongált dolog esetén 30 napra visszamenő legmagasabb értékét kellett megtérítenie. A Lex Aquilia az ún. damnum iniuria datum, azaz jogellenes, vétkes károkozás esetében a károkozó részére - poena jogcímen - a kár megtérítésének a kötelezettségét írta elő. A következő évszázadokban, még Iustinianusnál is a Lex Aquilia megőrizte a büntetőjogi jellegét. Azonban az életkörülmények és társadalmi viszonyok változása, a jogfejlődés és tágító, kiterjesztő jogértelmezés által a büntetőjogi jellege háttérbe szorult, és egyre inkább - magán jogi értelemben vett - kártérítési jellege vált hangsúlyossá, ezáltal a szerződésen kívüli, jogellenesen és vétkesen okozott károkért való felelősség, ún. deliktualis felelősség római jogi jogforrásává vált.⁹

II.2.1. A másokért való felelősség szabályai a római jogban

A vétőképtelen személy, ezen belül a gyermekek és szellemi fogyatékosággal élő személyek által okozott károkért való felelősség szabályainak a megértéséhez szükséges közelebbről megvizsgálni, hogy az ókori Rómában mit értettek cselekvőképesség alatt, ki minősült értelmi fogyatékos személynek és gyermeknek, ki volt a törvényes képviselője, továbbá a törvényes képviselőt milyen jogok és kötelezettségek illették meg és terhelték a gyermekekre vonatkozóan.

A római jogban a cselekvőképesség - a hatályos polgári jogi szabályokhoz hasonlóan - magában foglalta az ügyleti képességet és a vétőképességet. Az ügyleti képesség jogügyletek megtételére való képességet, míg a vétőképesség - akkor még - a bűncselekmények elkövetéséért való felelősség megállapításához szükséges értelmi képesség meglétét jelentette.

Az elmezavarban szenvedő személyek (furiosi) a jognyilatkozatok megtétele és a vétőképesség tekintetében, hasonlóan az infantes-hez, korlátozva voltak. Erre figyelemmel a szellemi fogyatékos személyek érvényes jogügyletet nem köthettek és károkozásaikért a törvényes képviselője tartozott helyt állni.¹⁰

⁹ Földi András és Hamza Gábor: A római jog története és intézményei, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996, 568-569.

¹⁰ Földi András és Hamza Gábor: A római jog története és intézményei, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996.,228.

A gyermekek általi károkozásért való felelősség szabályainak megvizsgálását megelőzően szükséges áttekinteni az ókori Róma társadalmi berendezkedését és családi viszonyait. Róma lakossága két csoportból állt, voltak a szabadok (liberi) és voltak a rabszolgák (servi).¹¹ A rómaiak életkor alapján is különbséget tettek a személyek közt, voltak a serdületlenek (impubes) és serdültek (pubes). A serdülség elérésének az időpontját a fiúknál kezdetben a nemi fejlettség alapján, majd később 14. életévben, míg a lányoknál egységesen 12. évben határozta meg a római jog. A serdületlenek között szintén voltak azok a kiskorúak, akik még „nem tudtak beszélni”, azaz jogügylet megkötésére képtelenek voltak (infantes) és voltak a tőlük idősebb serdületlenek. Iustinianus az „infantes” felső határát 7. évben határozta meg. Az életkor jelentősége a cselekvőképesség tekintetében volt meghatározó. Az „infantes” teljes cselekvőképtelennek minősült, érvényes jognyilatkozatot nem tehetett, amennyiben deliktális cselekményt követett el, helyette szülője vagy gyámja tartozott helyt állni. A 7. évet betöltött serdületlenek - mai értelemben véve - korlátozottan cselekvőképesnek minősültek, így - többek között - olyan jogügyletet köthetett, amelyből egyoldalúan jogot szerezhettek, pl. ajándékozás. Amennyiben deliktumot követett el, akkor már vizsgálták, hogy a serdületlen rendelkezett-e már belátási képességgel. Amennyiben az életkora a serdülséghez állt közelebb, akkor vélelmezték a vétőképeségét, amennyiben az „infantiahoz” állt közel, akkor nem. A serdültek (pubes) rendelkeztek teljes cselekvőképességgel.¹²

A római polgárok családi állapotukat tekintve önjogúaknak vagy hatalom alattinak minősültek. Önjogú volt a családapa (pater familias) és családanya (mater familias). Hatalom alattinak minősült a családfőn kívül a család összes többi tagja, azaz a feleség, a gyermekek, örökbefogadott gyermekek stb. A hatalom alatti családtagok csak korlátozott jogképességgel bírtak.¹³ A családfőnek a családja felett teljes, korlátlan hatalma volt, amely több jogosultságot és kötelezettséget is magába foglalt.

A szakdolgozatom témájára tekintettel a családfőt megillető különleges jogosultságot, az ún. noxaba adás intézményét kívánom röviden ismertetni. A noxaba adás eredetileg a magánbosszú intézményéhez kapcsolódott, azt jelentette, amennyiben a hatalomalatti személy, pl. családtag, gyermek vagy rabszolga deliktumot követett el, akkor a családfő az elkövetőt kiadta a sértettnek a kár ledolgozása céljából, ezzel kizárva a sértett bosszúját. Az archaikus korban ez akként változott meg, hogy deliktum elkövetése esetén a sértett csak a poena megfizetését követelhetette a

¹¹ Földi András és Hamza Gábor: A római jog története és intézményei, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996., 204.

¹² Földi András és Hamza Gábor: A római jog története és intézményei, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996, 226-227.

¹³ Földi András és Hamza Gábor: A római jog története és intézményei, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996, 236-237.

hatalomalatti családfőjétől, aki azonban a magánbüntetés megfizetése helyett jogosult volt noxaba adni a károkozó személyt. Amennyiben károkozó családtag került átadásra, akkor ún. mancipiumba került, ami a rabszolgák sorsához volt hasonló. A klasszikus korban ismét változás következett be a jogintézményben, amennyiben a károkozó hatalomalatti családtagot emancipálták, akkor a peres eljárásban már a tényleges károkozó személlyel szemben lehetett igényt érvényesíteni az ún. noxa caput sequitur elve alapján. A klasszikus jogban a női családtagok már nem voltak noxaba adhatóak, míg Iustinianus császár ezt a hatalomalatti fiúkra nézve is kizárta.¹⁴ A fentiekre tekintettel megállapítható, hogy kezdetben a noxaba adás esetén a kárt okozó gyermek személyesen felelt az általa okozott kárért, csak a későbbi évszázadokban jelenik meg a családfőt megillető választás lehetősége, mely szerint noxaba adás helyett megfizeti a sértett részére a magánbüntetést, ezáltal helyt állva a gyermek károkozásáért.

II.3. Összefoglalás

A fent ismertetettek alapján megállapítható, hogy mind az őskori társadalmakban, mind az ókori Rómában tisztán magánjogi értelemben vett kártérítési felelősség még nem létezett, a károkozásért való helytállás során nem bírt relevanciával a károkozó életkora, vétkessége vagy felróhatósága. A kárt eredményező magatartások jellemzően bűncselekmények voltak, amelyért az ősközösségekben a károkozó egyénileg felelt vagy a törzse tartozott helyt állni. A Lex Talio elve alapján kezdetben ugyanolyan mértékű sérülés okozásával állították helyre az eredetileg okozott kárt, majd az áruviszonyok fejlődésével a testi sérülés okozása helyébe a vagyoni elégtétel adása lépett. A római jogrendben a XII táblás törvények még eseti jelleggel, addig a Lex Aquilia már konkrét károkozási tényállások megjelölésével, de még mindig deliktuális megközelítéssel szabályozza a károkozásért való felelősséget és annak következményeit. A gyermekek általi károkozás esetén a római jog már lehetőséget biztosította arra, hogy a szülő vagy gyám megtérítse a gyermek által okozott kárt, azonban a noxaba adás intézményében csak fejlettebb időkben nyílt arra lehetőség, hogy a családfő poena megfizetésével helytálljon a gyermek általi károkozásért.

¹⁴ Földi András és Hamza Gábor: A római jog története és intézményei, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996, 561-562.

II.4. A károkozásért való felelősség szabályainak a fejlődése a feudális jogrendben

A középkorban veszi kezdetét az a folyamat, amelyet a jogtörténet a római jog recepciójának nevez. A folyamat lényege, hogy a Justinianus törvénykönyveiben, a Corpus Iuris Civilisben kodifikált római jog átemelésre került a feudális Európa államainak jogrendszerébe, és ezáltal az ókori magánjogi normák gyakorlati alkalmazására ismételten lehetőség nyílt.¹⁵

Az ókori római jog recepciójának, ezen belül a kártérítési jog fennmaradásának a vizsgálata során szükséges utalni a glosszátorok és kommentátorok munkásságára, akik a római jog tanulmányozásával és értelmezésével hozzájárultak a római jog továbbéléséhez. A glosszátorok, jellemzően a XII. századtól kezdve kifejtett jogértelmező tevékenységükkel és tanításaikkal előmozdították a római jog újjáéledését, ezáltal a jogtudomány fejlődését. A jogértelmezésük során a Corpus Iuris Civilisben rögzített rendelkezéseket széljegyzetekkel, ún. glosszákkal látták el, a széljegyzetekben az adott jogszabályt értelmezték és magyarázták. A munkásságuk egyik maradandó érdeme, hogy jogértelmező és jogfejlesztő tevékenységük eredményeként általánosan elfogadottá és elterjedté vált az a kárfelelősségi tényállás, mely szerint a *damnum iniuria datum* magában foglalja a kárt (*damnum*), mint a vagyonban bekövetkezett csökkenést, a vétkességet (*iniuria*) és az ok-okozati összefüggést (*datum*), tovább a tényállási elemek megvalósulása esetében kártérítési kötelezettséget írtak elő. A jogfejlesztő tevékenységük további eredménye, hogy a magánjogi kártérítés és a büntetőjogi felelősségre vonás elkülönítése széles körben elfogadottá vált és létrejön az általános kártérítési kötelezettség.¹⁶

A kommentátorok tovább folytatták a glosszátorok tevékenységét, a korszakra jellemző, mindennapok gyakorlati problémáihoz és a felmerülő jogviták rendezéséhez akként kívánták segítséget nyújtani, hogy az ókori római jog és általuk kitalált jogesetek együttes alkalmazásával megoldást szolgáltatottak a jogi problémák békés rendezéséhez.

A római jog továbbélése, a mások által okozott kárért való felelősség szabályainak fennmaradása egyértelműen kimutatható a kora középkori feudális jogrendszerekben. Általánosságban elmondható, hogy a családfő helytállási kötelezettsége továbbra is megmaradt, a szolgák vagy családtagok általi

¹⁵ Gönczi-Horváth - Révész - Stipta - Zlinszky: Egyetemes jogtörténet, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1997., 118.

¹⁶ Mádl Ferenc: A deliktális felelősség, Akadémia kiadó, Budapest, 1964, 317-321.

károkozásért a ház ura tartozik felelősséggel, a szolgák és alávetettek cselekményei a családfő cselekményének tudható be. A tényleges kárt okozó személy ellen jellemzően megtorló, személy elleni szankciót lehetett alkalmazni, de vagyoni elégtételt és a kár helyreállítását a családfőtől követelhetette a sértett. Az akkori jogi álláspont szerint a család feje azért is tartozik felelősséggel az alávetett károkozásáért, mert nem tanította meg a hatalma alá tartozó személyt a károkozás tilalmára.¹⁷

A fejlett középkorban már akként módosultak a mások cselekményéért való felelősség szabályai, hogy a vétkeesség elve általánosan elfogadottá vált, ezáltal az apa hivatkozhatott arra, hogy gyermeke nem vétkeesen okozta a kárt. Azonban a családfő már nem felelt azért a kárért, amit a szabad alávetettjei vétkeesen okoztak, a felelőssége kiterjedt azonban arra a kárra, amikor saját vétkes magatartásával közreműködött az alávetettek vétkes károkozásában, azaz ha a tudtával vagy az ő utasítása alapján cselekedtek. A nem szabad alávetettek esetén továbbra is családfő tartozott helytállni a károkozásért.¹⁸

II.5. Összefoglalás

A fentiekre tekintettel megállapítható, hogy a római jog, ezen belül a károkozásért való felelősség szabályai átültetésre kerültek a feudális Európa magánjogi jogrendjébe. A mások által okozott károkért való felelősségi szabályok esetében továbbélt a családfő helytállási kötelezettsége, azaz a vétőképtelen gyermekek helyett a családfő tartozott felelősséggel a gyermekek által okozott károk megfizetéséért. A glosszátorok és kommentátorok jogértelmező és jogfejlesztő munkásságának eredményeként olyan általános, alapvető szintű kártérítési szabályok kerültek megalkotásra, amelyek jelen korunkig a felelősség tan alapjait képezik.

II.6. A kártérítési felelősség szabályainak a fejlődése a polgári korszakban és a modern korban

A kártérítési jog következő állomását a polgárosodás korszaka jelenti. A dolgozatomban tárgyra tekintettel szükséges utalni a XVIII. és XIX. században élt, természetjogi jogtudósok azon elméleti és gyakorlati, jogértelmező és jogfejlesztő tevékenységére, amelyek a kártérítési jog ma ismeret alapszabályainak a megalkotásához vezetett, továbbá munkásságuk eredménye az első polgári jogi

¹⁷ Mádl Ferenc: A deliktális felelősség, Akadémia kiadó, Budapest, 1964., 285-286.

¹⁸ Mádl Ferenc: A deliktális felelősség, Akadémia kiadó, Budapest, 1964., 301.

kódexekben öltött testet. A természetjogi jogászok mind a szerződésből fakadó, mind a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályainak újra értelmezésével, a megváltozott életviszonyokhoz alkalmazkodó, újszerű teóriák kidolgozásával hozzájárultak ahhoz, hogy a felelősségtan általános érvényű és elvi élel megfogalmazott normái később rögzítésre kerüljenek az első polgári törvénykönyvekben.

Annak ellenére, hogy a polgári jogi kódexek Európa különböző államaiban kerültek létrehozásra, valamennyi jogszabályban megközelítőleg azonos módon kerültek rögzítésre a kártérítési jog alaptételei. A kódexekben rögzített deliktualis kárfelelősség első közös jellemzője, hogy a károkozásért való polgári jogi és a büntető jogi felelősség véglegesen elválasztásra került egymástól. A következő jellegzetességük, hogy a kártérítési jog kazuisztikus jellege megszűnik, a felelősségi szabályokat absztrakt módon, általános jelleggel fogalmazták meg. A felelősség alapját általánosan és egységesen a vétkekességben jelölik meg, akár saját, akár más általi károkozásért való felelősségről van szó. A kártérítési kötelezettség a tényleges káron túl az elmaradt haszon megfizetésére is kiterjed. Új szabályként került rögzítése az állami szervek kártérítési felelőssége, mely szerint, amennyiben a hivatalos eljárás során harmadik személynek szándékosan vagy gondatlanul kárt okoznak, akkor az eljáró tisztviselővel és nem az állami szervvel szemben lehet kártérítési igényt érvényesíteni. És végül, de nem utolsó sorban közös szabály, hogy a kár bekövetkeztének a bizonyítása a károsultra hárul.¹⁹

A teljesség igénye nélkül a következő polgári jogi kódexeket szükséges kiemelni és a vétőképtelenek, ezen belül a gyermekek által okozott károkért való felelősség szabályait megvizsgálni. Az 1804. évben hatályba lépett Code Civil, francia polgári törvénykönyv 1384. cikkelye (1) bekezdése mindösszesen egy keretszabályt fogalmaz meg, amikor rögzíti, hogy „mindenki felel azok cselekményeiért, akikért felelősséggel tartozik”. Majd ezt követően felsorolásra kerülnek a más általi károkozásért való felelősség esetei. A francia törvénykönyv jelenleg is hatályban van, azonban csak 1970. évben kerül a kódexbe azon módosítás, mely szerint a szülő egyetemleges felelősséggel tartozik a velük együtt lakó 18. év alatti gyermekeik cselekményeiért.²⁰ A kódex 1384. cikk (6) bekezdése a tanár felelősségét rögzíti a tanuló cselekményeiért. Ezen rendelkezés hatálya azonban nem terjed ki a közszolgálatban álló tanárookra. A legenyhébb a felelőssége a (6) bekezdés szerinti tanárt terheli, tekintettel arra,

¹⁹ Mádl Ferenc: A deliktualis felelősség, Akadémia kiadó, Budapest, 1964., 343-348.

²⁰ Földi András: A másért való felelősség a római jogban, Rejtjel kiadó, 2004., 326-327.

hogy a polgári peres eljárásban a károsultnak kell bizonyítani a tanár véttségét. A szülő kimenthette magát, amennyiben bizonyítja, hogy a károkozó cselekményt nem tudták megakadályozni.²¹

A francia polgári jogi kódex szabályozásával ellentétben az 1812. évben hatályba lépett osztrák polgári törvénykönyv (ABGB) 1313. §-a elvi élel mondja ki, hogy a személy nem vonható felelősségre a más által okozott jogellenes cselekményért, csak a törvényben meghatározott kivételes esetekben. A törvény a vétőképtelenek károkozásáért való felelősség szabályait a vétlen vagy akaratlanul elkövetett cselekményekért való felelősség szabályai közt helyezi el. A vétőképes kiskorú károkozásáért való szülői felelősséget az ABGB nem tartalmazza, azonban a bírói gyakorlat ezen esetekben is megállapította a szülők felelősségét.²²

A svájci polgári törvénykönyv (ZGB) 1912. január 1. napján lépett hatályba, amely más polgári jogi kódexektől eltérően a gyermekek által okozott kárért való szülői felelősség szabályait a családjogi rendelkezések közt helyezte el. A szülői felelősség objektív jellegű volt, kimentő okként csak a vis maior, az saját részre történő károkozást és harmadik személy általi károkozást fogadták csak el.²³

A német polgári törvénykönyv (BGB) 1900. január 1. napján lépett hatályba, amely szintén tartalmazta a vétőképtelen személy által okozott kárért való felelősség szabályait. A törvénykönyv 832. §-a szerint a 18. év alatti személy gondozója megdönthető vélelem alapján felel a felügyelete alatt álló személy által jogellenesen okozott kárért. A jogszabály szerint a felügyelet alatt álló személy vétőképes is lehet.²⁴

A kártérítési jog fejlődésének a következő szakaszát a XIX. században bekövetkező gazdasági változások, az technológia és ipar fejlődése indította el. A XIX. században bekövetkezett gazdasági, társadalmi változások, technikai újítások következtében a korábban megalkotott felelősségtani elméletek időszerűtlenné váltak. Az ipar, a technika világának gyors fejlődése olyan korszerű kártérítési elméletek kialakításához vezetett, amely a felróhatóságtól független felelősségi szabályok létrehozását eredményezte. A felróhatóságtól független, ún. objektív felelősség elve alapján a károkozó véttségére tekintet nélkül köteles helytállni az általa okozott kárért. Az objektív felelősség elvét az 1838. évben hatályba lépett porosz vasúti törvény rögzítette először. Később az elv széles

²¹ Földi András: A másért való felelősség a római jogban, Rejtjel kiadó, 2004., 328-329.

²² Földi András: A másért való felelősség a római jogban, Rejtjel kiadó, 2004, 334., 338.

²³ Földi András: A másért való felelősség a római jogban, Rejtjel kiadó, 2004, 340.

²⁴ Földi András: A másért való felelősség a római jogban, Rejtjel kiadó, 2004, 347.

körben elfogadottá vált, amely egyrészt a gépjárművek elterjedése által a közlekedési balesetek számának növekedésével, másrészt az ipar fejlődésével, az ipari és bánya-szerencsétlenségek elszaporodásával magyarázható. A modernkori polgári törvénykönyvekben már rögzítésre került a veszélyes üzemi felelősség szabályainál az objektív felelősség elve.²⁵

A felelősségtan legutolsó állomása, a XX. század gazdasági és társadalmi változásai által előidézett, két új felelősségi fokozat megjelenése, azaz a termék felelősség elve és a feltétlen felelősség elve volt. Mindkét felelősségi elv az objektív felelősség részét képező, kimentést alig tűrő felelősségi fokozatnak minősül.

II.7. Összefoglalás

A természetjogi gondolkodók munkásságának eredményeként megalkotott kártérítési jogi elméleteket a XIX. és XX. század elején elfogadott polgári törvénykönyvek már tartalmazták, valamint a bírói gyakorlat is már alkalmazta mind az általános kártérítés, mind a mások, így a gyermekek által okozott károkért való felelősség szabályait. Általánosságban elmondható, hogy mind a jogalkalmazás, mind a törvénykönyvek a vétőképtelen gyermek helyett a szülő, törvényes képviselő helytállási kötelezettségét írta elő a gyermek általi károkozás esetében.

II.8. A kártérítési jog magyar fejlődés története a középkorban

A hazai jogrend kártérítési jogának fejlődése hasonló utat járt be, mint a feudális Európa jogtörténetében megismert irányvonal. A károkozásért való felelősség magánjogi és büntetőjogi elemeket egyaránt magánviselt, a károkozásért való helytállási kötelezettség szűkebb értelemben vett károkozót, tágabb értelemben a családját is terhelte.

II.8. 1. A kártérítési jog kialakulása a korai feudális jogrendben

Az államalapítást követő időszakra jellemző, hogy a kárt eredményező cselekmények jellemzően bűncselekmények voltak. A korai feudális magyar jogrend is ismerte a megváltás (compositio) intézményét, mely szerint az elkövető mentesült a bosszú alól, amennyiben a sértettet vagy családját

²⁵ Mádl Ferenc: A deliktális felelősség, Akadémia kiadó, Budapest, 1964., 356-359.

vagyonai javak átadásával kárpótolta. A sértett azonban nem volt köteles elfogadni a megváltásként felajánlott értéket. Az államalapítást követően az egyház tanítása és a keresztény vallás terjedése kezdte visszaszorítani a vérbosszú intézményét, az akkor érvényes jogi normák már a megváltási összeg megfizetését írta elő károkozás esetén. A kompozíció összege eltérően alakult különböző bűncselekmények elkövetése esetén, így a szándékos emberölés elkövetésekor a szabadok egyaránt 110 pénzt fizettek meg a sértett családjának, míg a megölt rabszolga helyett egy másik rabszolgát vagy megváltást kellett fizetni az elkövetőnek.²⁶ A testi sértéssel megvalósult bűncselekmények esetén kompozíciót kellett fizetni a sértett részére.²⁷

A másokért való felelősség körében először szükséges megvizsgálni, hogy ki minősült a középkorban gyermeknek, törvényes képviselőnek, továbbá kettejük viszonyában kit terhelte a károkozásért való felelősség. A korai feudális magyar jogban a 12. éven aluli gyermeket serdületlen (impuver) korúnak tartották, ők jogi cselekményeket nem végezhettek, jognyilatkozatot nem tehetek, helyettük az apa vagy a gyám járt el. A 12. életév betöltését követően vált jogosulttá egyes jogcselekmények elvégzésére. A nagykorúságot a férfiak 24. életév, míg a nők 16. évük betöltését követően érték el. A gyermek apai hatalom alatt állt, az apa kezelte a gyermek vagyonát, kötelessége volt a gyermek gondozása és nevelése. Apa hiányában a gyermek gyámság alatt állt. A serdületlenek által okozott károkért való helytállási kötelezettség az apát vagy a gyámot terhelte.²⁸

A gyermek életkor szerinti meghatározása hosszú évszázadokon keresztül változatlan maradt, a XIX. században a 12 éven aluli gyermek még mindig teljesen cselekvőképtelen volt, ők érvényes jognyilatkozatot nem tehetek. Míg a 12. életévét betöltött kiskorú korlátozottan cselekvőképesnek minősült.

II.8.2. A felelősségi szabályok módosulása a rendi Magyarországon

A szerződésen kívüli, jogellenes magatartással okozott károkért való felelősség szabályaiban jelentős módosulás következett be az államalapítást követő évszázadokban. A XIII. századtól kezdve a kártérítési jog kiterjesztő értelmezésével a kár fogalma átalakult, a kár a dologban bekövetkezett értékcsökkenésen (damnum emergens) túl már magában foglalta az elmaradt haszont (lucrum cessans)

²⁶ Csizmadia Andor - Kovács Kálmán - Asztalos László: Magyar állam és jogtörténet, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 241. - 242.

²⁷ Csizmadia Andor - Kovács Kálmán - Asztalos László: Magyar állam és jogtörténet, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 244.

²⁸ Csizmadia Andor - Kovács Kálmán - Asztalos László: Magyar állam és jogtörténet, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 227.

fogalmát is. A hazai jogrend már ismerte és alkalmazta a római jogból ismert *caus nocet domino* elvét, azaz a tulajdonos köteles viselni azt a kárt, amely megtérítésére mást nem kötelezhet. A kártérítési felelősség alapja továbbra is a vétkes elkövetés volt, továbbá szándékos károkozás esetén a sértett előszereteti érték (*pretium affectionis*) megfizetését követelhetette a károkozótól. ²⁹

Kiemelést érdemel, hogy a vétőképtelen személy által okozott kár esetében - kizárólag a dologban bekövetkezett értékcsökkenés erejéig - a vétőképtelen személy is helytállással tartozott. ³⁰ Vétőképtelennek minősült a szellemi fogyatékoságban szenvedő felnőtt korú is, aki gondnokság alatt állt. Kezdetben a hazai jog nem különítette el egymástól a gyám és gondnok tisztségét, a gondnokság intézménye csak fokozatosan vált külön a gyám tisztségétől. A gyám és gondnok jogait és kötelezettségeit rögzítő jogszabály csak 1877. évben született meg. ³¹ Az elmebetegség miatt cselekvőképtelen személy, hasonlóan a hatályos jogszabályokhoz, érvényes jognyilatkozatot nem tehetett, károkozása esetén törvényes képviselője volt köteles helytállni.

A jogellenesen okozott kárért való felelősség részletesebb, de még mindig eseti jellegű szabályai a mezőgazdaság, az állattenyésztés és az állatkereskedelem területén kerültek először megfogalmazásra. Említést érdemel, hogy az objektív felelősség első, kezdetleges szabályai a gulyás, a csikós, a juhász által megőrzésre átvett állatokban bekövetkező károk esetében kerültek alkalmazásra. Az állat felügyeletét ellátó személy felelőssége a leltári felelősséghez volt hasonló, a szokásjog a kimentést csak *vis maior* esetén ismerte el. ³²

II.8.3. Összefoglalás

Általánosságban elmondható, hogy a kártérítési jog, ezen belül a mások által okozott károkért való felelősség szabályai a feudális magyar jogrendben hasonló módon alakultak ki és érvényesültek, mint nyugat Európában. Az államalapítást követően a károkozásért való felelősségi szabályok jellemzően büntetőjogi jogi jellegűek voltak, azonban a megváltás jogintézményét a magyar jog is ismerte. A vétőképtelen kiskorú által okozott kárért való felelősséget a korabeli jogrend az apára vagy gyámra telepítette. A kiterjesztő jogértelmezés eredményeként a hazánkban is elterjedté vált, hogy a kár

²⁹ Mezey Barna: Magyar jogtörténet, Osiris Kiadó, Budapest, 2004., 108.

³⁰ Mezey Barna: Magyar jogtörténet, Osiris Kiadó, Budapest, 2004., 108.

³¹ Mezey Barna: Magyar jogtörténet, Osiris Kiadó, Budapest, 2004., 127., 137.,

³² Mezey Barna: Magyar jogtörténet, Osiris Kiadó, Budapest, 2004., 108.

fogalmába a *damnum emergens* és *lucrum cessans* is beletartozott, a kártérítési felelősség alapja a vétkekesség volt.

II.9. A felelősségi szabályok átalakulása a polgári Magyarországon

A magyar magánjogi jogtörténet fejlődésnek a következő jelentős állomását a XIX. századi jogalkotás és jogalkalmazás jelentette. A polgárosodás korszakában mind a nemzetközi, mind a hazai jogi gondolkodók olyan maradandó értékű, jogfejlesztő és jogértelmező tevékenységet végeztek, amelyek hatására a magánjog, ezen belül a kártérítési jog is átalakul. A jogfejlesztő tevékenység a magyar magánjog valamennyi területét érintette, azonban a szakdolgozatom témájára tekintettel csak a személyek jogában és a deliktuális kárfelelősség tárgyában bekövetkező változásokat ismertettem.

Hazánkban csak a XIX. században válik általánosan elfogadottá, hogy minden ember jogképes, a jogképeség általános, egyenlő és feltétlen. Cselekvőképes embernek az önjogú, azaz atyai hatalom alatt nem álló 24. életévét betöltött ember minősült. Korlátozottan cselekvőképesnek minősült a 12. életévét betöltött kiskorú és a cselekvőképtelennek nem minősülő, azonban gondnokság alatt álló személy. A korlátozottan cselekvőképes kiskorú szűk körben jogügyleteket köthetett. Cselekvőképtelennek minősültek a 12 év alatti személyek és az elmebetegségben szenvedő személyek.³³ A szellemi fogyatékkal élő személyek esetében szükséges utalni a gyámságról és gondnokságról szóló 1877:20. törvénycikkre, amely - többek közt - részletesen tartalmazta gondnokság alá helyezett személy törvényes képviselőjét ellátó gondnok jogait és kötelezettségeit.

34

A károkozó magatartásoknál már különbséget tettek a jogellenesen és vétkesen okozott kár és az objektív, azaz a vétkekességtől független károkozó magatartások közt. A polgári jogi és büntetőjogi felelősség véglegesen elkülönült egymástól. A bírói gyakorlat az osztrák polgári törvénykönyv szabályait alkalmazta, azonban csak szándékos és súlyosan gondatlan károkozó magatartás esetében ítélték meg a teljes kártérítést, enyhe fokú gondatlan elkövetés esetében csak a tényleges kár megtérítésére kötelezték a károkozót. Csak a XX. században válik lehetővé az enyhe fokú gondatlanság esetében az elmaradt haszon megfizetésére kötelezés.³⁵ Német mintára az objektív

³³ Mezey Barna: Magyar jogtörténet, Osiris Kiadó, Budapest, 2004., 142-143.

³⁴ Mezey Barna: Magyar jogtörténet, Osiris Kiadó, Budapest, 2004., 208.

³⁵ Mezey Barna: Magyar jogtörténet, Osiris Kiadó, Budapest, 2004., 159-160.

felelősség elve is megjelenik a hazai joggyakorlatban, azonban a széleskörű elterjedésére, az ún. veszélyes üzemek működési körében való alkalmazhatóságára csak a századfordulón került sor. A polgári törvénykönyv első és második tervezete az objektív felelősség szabályait már külön fejezetben rögzítette.³⁶

II.10. A másokért való felelősség szabályainak XX. századi fejlődése

A XX. század elején több magyar jogtudós önálló kártérítési felelősségre vonatkozó elméletet dolgozott ki mind a kontraktuális, mind a deliktuális felelősség témakörében. A megalkotott elméletek részletesebb ismertetésére nincs lehetőségem, azonban utalni kívánok Grosschmid Béni elméletére, aki már részletesen foglalkozik a mások által okozott károkért való felelősség kérdésével, a felelősség megállapítását azonban csak vétkes elkövetés esetén tartja megállapíthatónak.³⁷ Dr. Marton Géza a kártérítési kötelek jogellenes magatartásból című könyvében akként foglal állást, hogy a magánjogi törvényjavaslatban rögzített, mögöttes felelősségi szabályok alapján a vétőképtelen kiskorú károkozásaért a felügyeletére köteles személy, azaz szülők, gyám, nevelőszülő, nagyszülő tartozik helyt állni. De felelősséggel tartoznak azok az intézmények is, amelyek a gyermekek felügyeletét szerződés alapján vállalták, azaz az iskolák, gyermekotthonok stb.³⁸

Az 1928. évi magánjogi törvénykönyv - javaslat a mások által okozott károkért való felelősség szabályait a „tiltott cselekmények általában” c. fejezetében helyezte el. A gyermekek által okozott károkért való felelősség szabályait a német polgári törvénykönyv előírásai alapján határozta meg. A vétőképtelen kiskorú károkozása esetén a helytállás kötelezettség a felügyelet ellátására köteles személyt terhelte. Ez alatt nem csak a szülőt vagy a gyámot, hanem az tanárt vagy a gyermek felügyeletét szerződéses jogviszony alapján ellátó személyt is érteni kellett. Kimentési okokat szűk körben határozta meg a javaslat, azaz a felügyelet ellátására köteles személy csak mentesült a felelősség alól, amennyiben bizonyította, hogy a felügyeleti kötelezettségének megfelelően járt el vagy a kár a felügyelet megfelelő ellátása mellett is bekövetkezett volna.³⁹

A kártérítési jog, ezen belül mögöttes felelősség szabályait tartalmazó utolsó jogforrás, a hatályos polgári törvénykönyvet megelőzően alkalmazott, a polgári törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény.

³⁶ Mezey Barna: Magyar jogtörténet, Osiris Kiadó, Budapest, 2004, 160.

³⁷ Földi András: A másért való felelősség a római jogban, Rejtjel kiadó, 2004, 357.

³⁸ dr. Marton Géza: Kártérítés, kártérítési kötelek jogellenes magatartásból, Budapest, 1912., 374.

³⁹ Földi András: A másért való felelősség a római jogban, Rejtjel kiadó, 2004, 358.

A vétőképtelen gyermek általi károkozás szabályainak elemzését jelen fejezetben nem kívánom elvégezni. A korábban hatályos törvény szöveg és a jelenleg hatályos jogszabályi rendelkezések összehasonlítását a vétőképtelen személyek általi károkozás szabályainak részletes ismertetését tartalmazó III. fejezetben végzem el.

II.11. Összefoglalás

A kártérítési jog, ezen belül a gyermekek által okozott károkért való felelősség szabályainak megvizsgálása során megállapítható, hogy az ókori jogi normáktól hosszú utat kellett bejárni a most ismeretes felelősségi szabályok kialakulásáig. A károkozásért való helytállási kötelezettség polgári és büntető jogi végleges elkülönülésére csak XIX. században kerül sor. A vétkességen alapuló, általános kártérítés kötelezettség kimondására csak a XVIII-XIX. században kerül sor.

Azonban a gyermekek általi károkozásért való felelősség szabályai szinte alig változtak az ókori Róma által megalkotott felelősségi szabályokhoz viszonyítva. Az évszázadok során mindösszesen a cselekvőképesség megállapításánál figyelembe vehető életkor meghatározásánál mutatható ki eltérés az egyetemes és magyar jogtörténetben. Azonban a vétőképtelen, azaz a károkozásért felelősségre nem vonható gyermek esetében változatlanul a gyermek nevelésére, gondozására köteles személy, azaz kezdetben kizárólag az apa és a gyám, majd később mindkét szülő, továbbá a gyermek nevelését, oktatását ellátó intézmények oktatói, az intézmények vezetői voltak köteles eljárni.

III. A vétőképtelen személy károkozásáért való felelősség hatályos polgári jogi szabályai

III.1. Fogalom elhatárolás és a tényállási elemek összehasonlítása

A jelenleg hatályos, polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (továbbiakban: új Ptk.) negyedik részében kerültek elhelyezésre a szerződésen kívül okozott kárért való felelősség szabályai, ezen belül XXVI. Cím tartalmazza a kártérítési felelősség általános szabályait és közös szabályait, míg a XXVII. Címen, a felelősség egyes esetein belül a LXX. fejezet tartalmazza a vétőképtelen személy károkozásáért való felelősség szabályait.

Mielőtt rátérnék a vétőképtelen személy károkozásért való felelősség szabályainak a vizsgálatára, szükségesnek tartom meghatározni azon fogalmakat, amelyek a vétőképtelen személyek által okozott károkért való felelősség szabályainak vizsgálatánál relevanciával bírnak, így többek közt a cselekvőképesség fogalmát, illetve annak részleges vagy teljes hiányának a definícióját. Indokolt továbbá megvizsgálni a vétőkesség és vétőképtelenség fogalmát, valamint a gyermek és a gondozó fogalmát.

A gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20. -án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény 1. Rész I. cikk szerint gyermek az a személy, aki a 18. életévét még nem töltötte be, kivéve, amennyiben a rá irányadó hazai jogszabályok szerint nagykorúságot szerzett.⁴⁰ A törvény kihirdetésével a hazai jogszabályok harmonizációjára is sor került, a törvényeinkben a kihirdetett egyezményben rögzített gyermekfogalommal azonos módon került sor a gyermek fogalmának a meghatározására.

A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásáról szóló 1997. évi XXXI. törvény 5. § a) pontja a gyermek fogalmának a meghatározásánál a Ptk. 2:10. § (1) bekezdésben foglalt rendelkezésre utal. A Ptk. második könyve tartalmazza a kiskorú személy fogalmát, továbbá a cselekvőképtelen, a korlátozottan cselekvőképés és teljes cselekvőképességgel rendelkező személy fogalmát. A Ptk. 2:10. § (1) bekezdés szerint, a 18. életévét be nem töltött személy kiskorúnak minősül.⁴¹ Ezen szabály alól kivételt jelent az a személy, aki a házasságkötés által nagykorúvá vált. Akinek ugyanis a gyámhatóság 16. életév betöltését követően engedélyezte a házasság kötését, megszerzi a nagykorúságot, annak ellenére, hogy a 18. életévét még nem töltötte be. A nagykorú személy fogalmát a törvénykönyv nem határozza meg, azonban a fenti szabályból következik, hogy a polgári jog általános szabályai szerint a 18. életév betöltése esetén válik a személy nagykorúvá.

Mint tudjuk, a cselekvőképesség és a vétőképesség nem azonos fogalom, de a dolgozatom témája szempontjából fontosnak tartom kiemelni a cselekvőképesség fogalmát és legfőbb tartalmi elemeit. A cselekvőképesség fogalmánál a polgári törvénykönyv 2:8. § (2) bekezdése csak annyit rögzít, hogy aki cselekvőképességgel rendelkezik, az önállóan köthet szerződést és tehet más nyilatkozatot.⁴² A cselekvőképesség egy ügyleti képességet jelent, amely által a teljes cselekvőképességgel rendelkező

⁴⁰ www.uj.jogtar.hu, 1991. évi LXIV. törvény, (Letöltve: 2026. február 2.)

⁴¹ www.uj.jogtar.hu, a polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény, 2:10. § (1) bekezdés, (Letöltve: 2026. február 2.)

⁴² www.uj.jogtar.hu, a polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény, 2:8. § (2) bekezdés, (Letöltve: 2026. február 2.)

személy jognyilatkozatot tehet és szerződést köthet. Az általános, teljes jogképességgel szemben cselekvőképességgel nem rendelkezik mindenki, így arra tekintettel, hogy az adott személy milyen belátási képességgel rendelkezik, a jogszabály a cselekvőképesség három fokozatát különbözteti meg.

A Ptk. 2:13. § szerint, cselekvőképtelennek minősül a kiskorú személy, amennyiben a 14. életévét nem töltötte be. A Ptk. 2:21. § (1) bekezdés szerint az a nagykorú személy is cselekvőképtelennek minősül, akit a bíróság cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá helyezett.⁴³ Mindkét esetben a cselekvőképtelenség közös következménye, hogy a cselekvőképtelen személy önállóan érvényes jognyilatkozatot nem tehet, az semmisnek minősül, helyette a törvényes képviselő vagy a gondnoka jár el. A törvénykönyv csak szűk kivételben, nevezetesen a mindennapi életben tömegesen előforduló, csekélyebb jelentőségű szerződések megkötését teszi lehetővé a számukra.

A polgári jog szerint korlátozott cselekvőképességgel rendelkezhet a kiskorú és a nagykorú személy is. A Ptk. 2:11. § szerint korlátozottan cselekvőképes az a kiskorú, aki 14. életévét betöltötte, de a 18. életévét még nem, és nem cselekvőképtelen.⁴⁴ A Ptk. 2:19. § (1) bekezdés szerint korlátozottan cselekvőképes az a nagykorú személy, akit a bíróság cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezett.⁴⁵ A cselekvőképesség korlátozásának a közös vonása, hogy az a korlátozottan cselekvőképes kiskorú és az a nagykorú személy, akinek meghatározott ügycsoportokra vonatkozóan a cselekvőképességét korlátozták, csak a törvényes képviselő és a gondnok hozzájárulása esetében tehet érvényes jognyilatkozatot. A törvény 2:38. §-a lehetőséget biztosít továbbá arra, hogy annak a nagykorúnak, akinek belátási képessége kisebb mértékben csökkent, támogatót rendeljen ki a gyámhatóság gondnokság alá helyezés elrendelése nélkül. A támogató kirendelése a nagykorú személy cselekvőképességét nem érinti.⁴⁶

A fentiekre tekintettel teljes cselekvőképességgel csak az a 18. életévét betöltött, nagykorú személy rendelkezik, akit nem helyeztek gondnokság alá, illetve az, aki házasságkötés által vált nagykorúvá és nem áll gondnokság alatt.

⁴³ www.uj.jogtar.hu, a polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény, 2:21. § (1) bekezdés, (Letöltve: 2026. február 2.)

⁴⁴ www.uj.jogtar.hu, a polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 2: 11.§ (letöltve: 2026. február 2.)

⁴⁵ www.uj.jogtar.hu, a polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 2:19.§ (1) bekezdés, (letöltve: 2016. február 2.)

⁴⁶ www.uj.jogtar.hu, a polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény, 2:38. § (Letöltve: 2026. február 2.)

A régi Ptk. a gondozó fogalmát nem határozta meg, azt a bírósági gyakorlat alakította ki. A bírósági gyakorlat a gondozó személye alatt egyrészt a nevelést végző személyt, másrészt a vétőképtelen személy felügyeletét ellátó személyt értette. A hatályos Ptk. azonban már megfogalmazza, hogy mit ért gondozó fogalma alatt. A Ptk. 6:544. § (2) bekezdés szerint a vétőképtelen személy gondozójának minősül egyrészt az a személy, aki jogszabály alapján a vétőképtelen személy gondozójának minősül, másrészt az a személy, aki a vétőképtelen személy felügyeletét a károkozaskor ellátta. A teljesség igénye nélkül a jogszabály rendelkezése alapján a gyermek gondozójának minősül a szülői felügyeleti joggal rendelkező szülő, amennyiben a gyermek nem áll szülői felügyelet alatt, akkor gyámság alatt áll, így a gyám is gondozónak minősül. Kivételt képez azonban a gondozó fogalma alól a gyermekvédelmi gyám, ebben az esetben ugyanis a gyám - többek közt - a gyermek törvényes képviselőjét látja el, azonban a nevelésbe vett vagy ideiglenesen elhelyezett gyermek esetén a gyermek tényleges nevelését, gondozását ellátó nevelőszülő, gyermekgondozó minősül gondozónak.

47

A szellemi fogyatkozásban szenvedő személyek esetén fontos hangsúlyozni, hogy a gondnok jogszabály alapján nem köteles a gondnokolt személyes gondozására. Erre tekintettel a gondnokság alatt álló személyek esetén gyakran elválnak a gondnok és a gondnokoltat ténylegesen gondozó személy fogalma, ezáltal a fogyatékkal élő személy károkozása esetén is a gondnoktól eltérő személy lehet az, aki felelősséggel tartozik az okozott kárért. Amennyiben a gondnokság alatt álló személy vagy a szellemi fogyatékkal élő, de gondnokság alatt nem álló személy egészségügyi vagy szociális intézményben került elhelyezésre, akkor a gondozójának a tényleges felügyeletét, gondozását ellátó intézményt kell tekinteni.⁴⁸

A jogszabály szerint a gondozó fogalmába beletartozik az a személy is, aki ugyan a jogszabály alapján nem minősülne a vétőképtelen, ezen belül a gyermek gondozójának, azonban a károkozó magatartás kifejtésekor a vétőképtelen személy felügyeletét ellátta. Az a szülő tehát, akinek a szülői felügyeleti jogát megszüntették vagy egyéb okból megszűnt, a jogszabály alapján nem minősül a gyermek gondozójának, azonban, amennyiben a károkozásnál ő látta el a gyermek felügyeletét, akkor a gondozónak fog minősülni. A 6:544. § (2) bekezdés II. fordulata alapján gondozónak minősülnek a gyermek nevelésében résztvevő, felügyeletét ellátó nagyszülők, a szülő élettársa, új házastársa.

⁴⁷ Fuglinszky Ádám: Kártérítési jog, HVG Orac, Lap - és Könyvkiadó, 2015. ,473-477.

⁴⁸ Fuglinszky Ádám: Kártérítési jog, HVG Orac, Lap - és Könyvkiadó, 2015, 477.

Továbbá gondozónak minősül az az intézmény is, aki a gyermek felügyeletét ellenszolgáltatás fejében látja el, pl. a játszóház. A jogszabályhely alapján gondozónak minősül továbbá a bölcsőde, az óvoda, az iskola, kollégium, nevelő intézetek. Fontos kiemelni, amennyiben a gyermek felügyeletét munkaviszony vagy egyéb foglalkoztatásra irányuló jogviszony alapján látják el, akkor gondozónak a munkáltató, és nem a munkáltató alkalmazottja minősül, így a kártérítési igényt a munkáltatóval szemben kell érvényesíteni.⁴⁹

A vétőképeség fogalmát a régi Ptk. nem határozta meg. A vétőképeség alapja a belátási képesség, mely szerint az a természetes személy rendelkezik belátási képességgel, aki előre látja károkozással kapcsolatos magatartásnak a következményeit. Erre tekintettel és a Ptk. 6:544. § (1) bekezdésre figyelemmel vétőképtelennek kell tekinteni azt a személyt, aki a károkozó magatartásnak a következményeit nem képes felmérni. A vétőképeség, mint a kártérítési felelősség egyik tényállási eleme, a felróhatóság megállapíthatóságának az előfeltétele. Amennyiben a károkozó vétőképtelen, akkor magatartása felróhatóságáról nem beszélhetünk.⁵⁰ Fontos hangsúlyozni, hogy a vétőképeség nem azonos fogalom a cselekvőképeséggel. Míg a fentiek alapján a cselekvőképeség jognyilatkozat megtételére és jogügylet megkötésére való képességet jelent, addig a vétőképeség a károkozó magatartás következményeinek a felismerésére, belátására való képességet jelenti. További különbség, hogy a vétőképeségnek nincsenek fokozatai, a személy vagy rendelkezik vétőképeséggel vagy sem.⁵¹

A vétőképtelen személy által okozott károkért való felelősség szabályainak ismertetését megelőzően szükséges megvizsgálni az általános kártérítési felelősség megállapíthatóságának a feltételeit, majd a két tényállási alakzat közti eltéréseket szükséges kiemelni.

Az általános kártérítési felelősség kötelezettsége a következő tényállási elemekből tevődik össze: jogellenesség, felróhatóság, ok-okozati összefüggés a felróhatóság és jogellenes magatartás közt, és kár bekövetkezése. Ezen konjunktív feltételek együttes fennállása esetében a károsult kártérítési igényt érvényesíthet a károkozóval szemben.

⁴⁹ Fuglinszky Ádám: Kártérítési jog, HVG Orac, Lap - és Könyvkiadó, 2015. ,478-479.

⁵⁰ Fuglinszky Ádám: Kártérítési jog, HVG Orac, Lap - és Könyvkiadó, 2015, 470.

⁵¹ Fuglinszky Ádám: Kártérítési jog, HVG Orac, Lap - és Könyvkiadó, 2015, 470.

A Ptk. 6:520. § szerint minden károkozás jogellenes, ezen rendelkezés a jogszabályok megszegésével előidézett károkozáson túl minden károkozást önmagában, általános jelleggel nyilvánít jogellenessé, így - esetlegesen - olyan károkozó magatartást is jogellenessé nyilvánít, amit külön jogszabály kifejezetten nem minősít annak.⁵² Figyelemmel arra, hogy a polgári törvénykönyv minden károkozást jogellenesnek nyilvánít, így a törvénykönyv meghatározza a jogellenesség alóli kivételeket, azaz a károsult beleegyezését, a jogos védelmet, a szükséghelyzetet és a jogszabály által megengedett magatartással okozott kárt.

A felróhatóság fogalmát a Ptk. 1:4. § (1) bekezdése határozza meg, eszerint a polgári jogviszonyokban úgy kell eljárni, ahogy az adott helyzetben általában elvárható.⁵³ Az elvárhatóság megítélésénél - jelen esetben - nem a károkozó személytől elvárható magatartást kell figyelembe venni. A károkozás esetében az adott magatartásra vonatkozó társadalmi elvárhatóságot kell érteni, azaz a károkozó magatartását az egyedi, konkrét károkozó magatartás esetén általában elvárható magatartás alapján kell megítélni.⁵⁴ Fontos hangsúlyozni, hogy az általános felelősségi alakzat nem kizárólag a vétkességen alapul, a felelősség vétkességre tekintet nélkül is megállapítható. Azonban vannak olyan felelősségi alakzatok, ahol a károkozást csak vétkesen lehet elkövetni, így a vétkesség, azaz a szándékos vagy súlyosan gondatlan elkövetés megállapítása elengedhetetlenül szükséges a felelősség megállapításához.⁵⁵ A felróhatóság fogalmához szorosan kapcsolódik a vétőképeség korábban ismertetett fogalma, azaz a károkozó magatartás következményeinek előrelátási képessége.

Az ok-okozati összefüggésnek a jogellenes, felróható magatartás és a kár között kell fennállnia. Az okozatossági összefüggés láncolata, az okként figyelembe vehető előzményi, károkozást eredményező magatartások meghatározásánál a Ptk. 6:521. §-ban rögzített, ún. előreláthatósági klauzula ad iránymutatást. A hivatkozott rendelkezés szerint nem állapítható meg az okozati összefüggés olyan kárra vonatkozóan, amelyet a károkozó nem látott előre és nem is kellett előre látnia.⁵⁶

És végül az utolsó tényállási elem a kár fogalma. A Ptk. 6:522. § (1) bekezdés szerint a károkozó a teljes kárt köteles megtéríteni a károsultnak. A 6:522. § (2) bekezdés szerint a kár fogalma magába

⁵² Ujváriné Antal Edit: Új magyar polgári jog tankönyv, Felelősségtan, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2014., 54.

⁵³ www.uj.jogtar.hu/a polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 1:4.§ (1) bekezdés, (Letöltve: 2026. február 2.)

⁵⁴ Ujváriné Antal Edit: Új magyar polgári jog tankönyv, Felelősségtan, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2014., 69.

⁵⁵ Ujváriné Antal Edit: Új magyar polgári jog tankönyv, Felelősségtan, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2014., 70.

⁵⁶ www.uj.jogtar.hu, a polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény , 6:521.§, (Letöltve: 2026. február 2.)

foglalja a vagyonban bekövetkezett érték csökkenést (*damnum emergens*), az elmaradt vagyoni előnyt (*lucrum cessans*) és vagyoni hátrányok kiküszöböléséhez szükséges költségeket.⁵⁷

A felelősség alanya jellemzően maga a károkozó személy, azonban a speciális felelősségi alakzatok esetében előfordul, hogy a tényleges károkozó személy helyett más személy felel a bekövetkezett károkért. A más által okozott károkért való felelősség szabályait tartalmazó fejezetben kerültek rögzítésre az alkalmazott és a jogi személy tagja által okozott károkért, a megbízott károkozásáért, a más szerződés kötelezettjének a károkozó magatartásáért való helytállás szabályai, továbbá külön fejezetben került rögzítésre a vétőképtelen személy károkozásáért való felelősség szabályai.⁵⁸ Ezen károkozó magatartások esetében a károkozó személye és a károkozásért felelősséggel tartozó személy elválik egymástól.

A vétőképtelen személy károkozásáért való felelősség szabályainál a fent ismertetett, általános kártérítési felelősség tényállási elemeihez képest részben eltérő tényállási elemek kerültek megfogalmazásra. A jogellenesség, a kár fogalma, az ok-okozati összefüggés követelménye azonos az általános felelősségi szabályoknál ismertetett szabályoknál. Azonban a felróhatóság fogalmának meghatározása és a felelősség alanya eltér az általános szabályoktól. Mint ahogy a fejezet címe is tartalmazza, vétőképtelen személy károkozásáért való helytállás esetében vétkesen elkövetett károkozó magatartásról nem beszélhetünk. Vétőképtelenség esetében a károkozó személy nem rendelkezik a károkozó magatartás következményének a felismeréshez szükséges belátási képességgel, ezáltal felelősségre sem vonható a károkozásért. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a károsult az okozott kárának a megtérítését ne követelhetné. Vétőképtelen személy általi károkozás esetében a vétőképtelen személy gondozója felel a károkozásért. Erre tekintettel a károkozó személy és a felelősség alanya elkülönül egymástól.

⁵⁷ www.uj.jogtar.hu, a polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény, 6:522.§ (1)-(2) bekezdés, (Letöltve: 2026. február 2.)

⁵⁸ www.uj.jogtar.hu, a polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény, (Letöltve: 2026. február 2.)

III.2. A vétőképtelen személy károkozásnak az általános szabályai

III.2.1. Az életkor vizsgálata

A Ptk. 6:544. § (1) bekezdés alapján, akinek a belátási képessége olyan mértékben korlátozott, hogy a károkozó magatartásnak a következményeit nem képes felismerni, nem vonható felelősségre az okozott kárért. A vétőképeség és belátási képesség fogalmát a régi Ptk. nem határozta meg, azt a bírói gyakorlat alakította ki. A Ptk.-ban azonban már meghatározásra került a vétőképtelenség fogalma, ez korábban ismertetésre került, azt nem kívánom megismételni. Azonban szükséges hangsúlyozni, hogy a vétőképeség vagy annak hiánya nem kötődik egy jogszabályban meghatározott életkor betöltéséhez. A kártérítési perekben eljáró bíróságnak a vétőképeség hiányáról eseti jelleggel, a károkozó személy életkora, szellemi állapota, érettsége és fizikai adottságai figyelembe vételével kell határoznia. Vétőképtelen személyek jellemzően a kiskorúak, a szellemi fogyatékosokban szenvedő személyek lehetnek, továbbá olyan személyek, akik egyéb okból nem rendelkeznek vétőképeséssel.⁵⁹

Figyelemmel arra, hogy a vétőképeség korhatára nem került jogszabályban meghatározásra, a bírósági gyakorlat alakította ki a vétőképeséggel rendelkező kiskorú definícióját. A bírósági gyakorlat általánosan a 12. életév betöltését tekinti olyan életkornak, amikor a kiskorú már képes felmérni tettének következményeit, azonban ezt mindig az adott ügyben, egyedileg, szakértő bevonásával kell vizsgálni. Lehetséges, hogy a kiskorú személy már jóval korábban, akár 8-9. évesen is eléri azt a szellemi érettséget, amely alapján már rendelkezik belátási képességgel, azonban az is előfordul, hogy 12. életév betöltését követően sem rendelkezik még vétőképeséggel. Fontos kiemelni, tekintettel arra, hogy minden károkozás jogellenes, így a magatartás jogellenességével nem szükséges tisztában lennie a károkozó személynek, elegendő, ha a károkozó magatartás következményeit ismeri.⁶⁰ A szellemi fogyatékos személy esetében is szakértő bevonásával kell megvizsgálni, hogy a károkozás pillanatában rendelkezett-e vétőképeséggel a károkozó vagy sem.

A vétőképeség vagy annak hiánya és az életkor betöltésének a vizsgálatára vonatkozóan a régi Ptk. rendelkezései alapján több bírósági határozat is született. A teljesség igénye nélkül utalni szükséges

⁵⁹ Fuglinszky Ádám: Kártérítési jog, HVG Orac, Lap - és Könyvkiadó, 2015, 470.

⁶⁰ Fuglinszky Ádám: Kártérítési jog, HVG Orac, Lap - és Könyvkiadó, 2015, 471.

Győri Ítéltábla Pf.20.453/2009/5. szám alatti határozatára, amelyben a vétőképeség hiánya és az életkorra vonatkozóan foglalt állást a bíróság. A tényállás szerint egy 12. életévét betöltött és egy 10 és fél éves gyermekek egy bekerítetlen ingatlanra bementek, a szalonnasütőben tüzet raktak. A 10 és fél éves gyermek egy füstölő bottal véletlenül hozzáért a tartóoszlophoz, a botról levált parázsdarab meggyújtotta nádtetőt, így a házban tűz ütött ki. A peres eljárásban kirendelt szakértő szakvéleménye szerint a kiskorúak nem látták előre magatartásuk káros következményeit, erre tekintettel a bíróság a kiskorú személyeket vétőképtelennek tekintette.⁶¹

Azonban az életkor vizsgálatánál a fenti jogesethez képest eltérően foglalt állást a Fővárosi Ítéltábla a BDT2013. 2972. szám alatti döntésében. A tényállás szerint 2005. szeptember 8. napján az akkor 10 éves felperes közlekedési balesetet szenvedett akként, hogy egy útkereszteződésen az úttesten átfutva a felperest elütötte egy személygépkocsi, amelyet az alperes vezetett. A felperes a balesetben életveszélyes koponya - és agysérüléseket szenvedett, 93 napig kómában volt, gépi lélegeztetésre szorult és testének jobb oldala lebénult. Az elsőfokú bíróság közbenső ítéletében megállapította az alperes teljes kártérítési felelősségét a felperest ért közlekedési balesettel összefüggésben. Az indokolásban - többek közt - kifejtette, hogy a felperes 10 éves volt a kár bekövetkezésekor, ezért az akkor hatályos Ptk. rendelkezései alapján életkorára figyelemmel vétőképtelennek minősült. Az Ítéltábla nem osztotta az elsőfokú bíróság álláspontját. Indokolásban kifejtette, hogy a peres eljárásban vizsgálni kellett, hogy a felperes a baleset bekövetkezésekor ismerte-e a közlekedési szabályokat, értette-e azokat, képes volt-e felismerni a közlekedési szabályok megsértésének a veszélyeit, annak következményeit és elvárható volt-e tőle a szabályok betartása. A polgári eljárást megelőzően szabálysértési eljárás lefolytatására került sor, amely során a felperes édesanyja akként nyilatkozott, hogy a felperes a balesetet megelőző 2-2,5 évben már önállóan, biztonságosan közlekedett, a balesettel érintett útszakaszt jól ismerte. Ebből a bíróság azt a következtetést vonta le, hogy a felperest a szülei alkalmasnak és felkészültnek tartották az önálló, felügyelet nélküli közlekedésre. Az ítéltábla ezek alapján megállapította, hogy a felperestől az adott helyzetben elvárható volt a közlekedési szabályok betartása és ismerete, így teljes belátási képességgel rendelkezett, ezáltal vétőképes volt. A felperes vétőképességére tekintettel számára felróható volt a KRESZ 21. § (6) és (8) bekezdésében foglalt szabályok megsértése, felróható magatartása közrehatott a baleset bekövetkezésében. Erre tekintettel az Ítéltábla az alperes

⁶¹ Fuglinszky Ádám: Kártérítési jog, HVG Orac, Lap - és Könyvkiadó, 2015, 472.

kártérítési kötelezettségét mérsékelte, a felperes felróható közrehatásnak a mértékét a kár bekövetkezésében 20% arányban találta megállapíthatónak. Erre figyelemmel az elsőfokú bíróság ítéletét megváltoztatta, és megállapította, hogy az alperes 80%-ban köteles helytállni a balesetből eredő károkért. ⁶²

III.2.2. A gondozó felelőssége

A vétőképtelen személy károkozása esetén a vétőképtelen helyett a gondozója tartozik felelősséggel a károkért. A jogirodalom szerint a gondozó felelőssége egyrészt prevenciót, másrészt reparációt is szolgál. A prevenció oldaláról a szakirodalom azt az álláspontot képviseli, hogy a gondozó nem a vétőképtelen személy károkozásáért felel, a felelősség a saját mulasztásért áll fenn, mert ha eleget tesz a gondozói minőségéből fakadó kötelezettségének, akkor a vétőképtelen személy nem okozott volna kárt. Lábady Tamás szerint ebbe az esetben *sui generis*, önálló felelősségi alakzatról van szó. A reparáció azt a célt szolgálja, hogy a jövedelemmel és vagyonnal nem rendelkező vétőképtelen személy helyett a vagyonnal rendelkező gondozó viselje a felelősségét a károkozásért. ⁶³ A gondozó felelőssége önálló és nem járulékos jellegű, erre tekintettel a gondozó a vétőképtelen személy felügyeletében tanúsított mulasztása minősül olyan felróható magatartásnak, amely alapján a gondozó felelőssége megállapítható. ⁶⁴

A Ptk. rendelkezései alapján gondozónak minősül az, aki jogszabály alapján a vétőképtelen személy gondozójának minősül, de gondozó az is, aki a károkozás időpontjában vétőképtelen személy felügyeletét ellátta. Szakdolgozatomban a gondozó fogalma korábban meghatározásra került, azonban a vétőképtelen személy, ezen belül a gyermek felügyeletét ellátó személy meghatározása további vizsgálatot igényel.

A bírósági gyakorlat szerint, általánosságban gondozónak az minősül, akinek módja van hatást gyakorolni a vétőképtelen személy magatartására. (BDT2015.3345) ⁶⁵A joggyakorlat szerint egyrészt gondozónak minősül az a személy, aki hosszabb időn keresztül ellátja a vétőképtelen személy nevelési feladatait. A gyermek nevelését általában a szülők, gyám, illetve gondnok köteles ellátni. Másrészt gondozónak minősül az is, aki a károkozáskor a gyermek felügyeletét ellátta. Ez a tágabb kategória

⁶² BDT2013.2972.

⁶³ Fuglinszky Ádám: Kártérítési jog, HVG Orac, Lap - és Könyvkiadó, 2015,

⁶⁴ Ujváriné Antal Edit: Új magyar polgári jog tankönyv, Felelősségtan, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2014., 159.

⁶⁵ BDT2013.3345

már magában foglalja azon intézmények körét, ahol a gyermek oktatás, gyógykezelés, üdülés céljából tartózkodik. Ebben az esetben azonban ismételten hangsúlyozni kell, hogy károkozás esetében kizárólag az intézménnyel szemben, és nem az alkalmazottal szemben lehet igényt érvényesíteni. Ebben az esetben ugyanis az intézmény minősül gondozónak, a felelősségük megállapítása esetében az intézmény, mint munkáltató a munkajog szabályai szerint érvényesíthet igényt az alkalmazottal szemben.⁶⁶

A gondozó felelősségének vizsgálata során a gondozó nevelés során tanúsított magatartását kell ellenőrizni. A felelősségét megalapozhatja - többek közt - ún. súlyos nevelési hiba is, ugyanis a gondozó egyik feladata, hogy a nevelése alatt álló személyben kialakítsa azt a készséget, hogy a magatartásnak a következményeit felismerve felelősségteljesen viselkedjen.⁶⁷ Amennyiben a gondozó ezen kötelezettséget elmulasztja, a rossz viselkedés mintával a gondozása alatt álló személy szellemi és erkölcsi fejlődését hátrányosan befolyásolja, a gondozó felelőssége megállapítható lesz a vétőképtelen személy károkozásaért.

A szülő felelősségét megalapozó súlyos nevelési hiba fennállását jól példázza a BDT2011.2549. szám alatti bírósági határozat. Az elsőfokú bíróság által megállapított tényállás szerint a IV. r. alperes, aki munkatársa az általános iskolában fizikaszakos tanárként dolgozó felperesnek, számítógépen átküldött egy fényképet a barátnőjének a számítógépére. A IV. r. alperes barátnőjének a testvére, III. r alperes 2009. február 22. napján ezt a fotót azzal küldte tovább a II.r. alperesnek, hogy azon az általános iskola egyik tanára látható. A meztelen nőt ábrázoló fotót a II.r. alperes tizennégy ismerősének küldte tovább. Az esetről az általános iskola vezetősége tudomást szerzett, ezért 30 napra felfüggesztették a II.r. alperest az iskolalátogatás alól. A II.r. alperessel szemben alkalmazott szankció miatt az alperes édesanyja, I.r. alperes beszámolt egy TV műsorát készítő Kft.-nek az öt és gyermekét ért sérelemről, a meztelen női képet összefüggésbe hozta a felperessel. Ezt követően a I.r alperessel készült riportot leadták a műsorban, tényként közölve azt, hogy a felperes azonos a meztelen nővel. Ezt követően V.r. alperes által üzemeltett internetes portálon, majd ezt követően nyomtatott formában is közzétételre került egy cikk a hivatkozott televíziós műsor alapján, amelyben rögzítették, hogy a továbbküldött meztelen női képen egy fizika tanárnő látható, a kép montázs. Az elsőfokú bíróságon lefolytatott büntető eljárásban mind az I.r., mind a II.r. alperes büntetőjogi

⁶⁶ Ujváriné Antal Edit: Új magyar polgári jog tankönyv, Felelősségtan, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2014., 160.

⁶⁷ Ujváriné Antal Edit: Új magyar polgári jog tankönyv, Felelősségtan, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2014., 160.

felelősségét megállapították rágalmazás vétségének minősített esetében. Az elsőfokú polgári peres eljárásban a bíróság az I.r., II.r., III.r., V. és VI. r. alperesek polgári jogi felelősségét megállapította, magánlevél útján kötelezte az alpereseket elégtétel adásra, továbbá nem vagyoni kártérítés megfizetésére kötelezte őket. A IV. r. alperes ellen előterjesztett keresetet elutasította. A I.r. alperes felelősségét a II.r. alperes magatartásáért nem állapította meg. Az indokolás szerint a II.r. alperest a szülei következetesen nevelik, családi körülményei rendezettek, törvénnyel még nem került összetűzésbe. A bíróság álláspontja szerint a szülőtől nem várható el, hogy a gyermekük teljes számítógépes kommunikációját mindig figyelemmel kísérik és ellenőrizzék. A másodfokú bíróság nem osztotta az elsőfokú bíróság álláspontját az alábbiak szerint. Az I.r. alperes a gyermekét ért szankciókat akként hárította el, hogy a riportban elmondottak által azt a látszatot keltette, hogy a meztelen női kép a felperest ábrázolja, majd a kép nyilvánosságra hozatala által a felperes személyhez fűződő jogait súlyosan sértette. Az alperes tisztában volt azzal, hogy a riport és a kép közzététele sérti a felperes személyiségi jogait. Az I.r. alperes kifogásolt magatartásából az következik, hogy a gyermekének sem tudta átadni az alapvető erkölcsi normákat és pozitív viselkedési mintákat. A nevelési hiányosságok olyan súlyos nevelési hibának minősülnek, amelyek megalapozzák az I.r. alperes és gyermekének, a II.r. alperesnek az egyetemleges kártérítési felelősségét. Erre tekintettel a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét az I.r. és IV. r. alperes vonatkozásban megváltoztatta.⁶⁸

A teljesség igénye nélkül a jogszabályi előírások alapján a következő, gondozónak minősülő személyeket kell kiemelni.

A gyermek gondozására, felügyeletére és megfelelő nevelésére a szülő köteles. A szülői felügyeleti joggal rendelkező szülők, akár együtt nevelik a gyermeket, akár külön háztartásban élve, de közös szülői felügyeletet gyakorolva nevelik a gyermeket, a gyermek gondozójának fognak minősülni a jogszabály alapján. Amennyiben azonban csak az egyik szülő tényleges nevelésében, eltartásában él a gyermek, vagy a szülői felügyeleti jogot az egyik szülő kizárólagosan gyakorolja, akkor a gyermek gondozójának csak ez a szülő fog minősülni.⁶⁹ A bíróságnak az eljárása során mindig körültekintően kell vizsgálni, hogy a gyermek tényleges gondozását mindkét szülő vagy csak az egyik szülő látja-e el, és ezáltal ki minősül a gyermek tényleges gondozójának.

⁶⁸ BDT2011.2549.

⁶⁹ Fuglinszky Ádám: Kártérítési jog, HVG Orac, Lap - és Könyvkiadó, 2015, 474.

A családbafogadás intézménye arra szolgál, amennyiben a szülő átmenetileg nem tudja ellátni a gyermek gondozását és felügyeletét, akkor az általa megnevezett család a gyámhatóság hozzájárulásával befogadja a gyermeket és nevelje. Ebben az esetben a családbafogadó szülő minősül gondozónak.⁷⁰ Azonban a vétőképtelen személy károkozása esetében mindig vizsgálni kell, hogy a szülők helytelen életvezetése, negatív viselkedés mintája vagy egyéb, szülői kötelezettség elmulasztása vezetett-e a gyermek károkozó magatartásához vagy a családbafogadó szülő mulasztása idézte elő a károkozást.

Amennyiben a szülő nem alkalmas a gyermek nevelésére és gondozására, akkor a bíróság a Ptk. 4:169. § alapján harmadik személynél is elhelyezheti a gyermeket. Ebben az esetben ezt a harmadik személyt gyámul kell kirendelni, és a szülők szülői felügyeleti joga szünetel. Ezáltal gyermek elhelyezését vállaló harmadik személy minősül a gyermek gondozójának.⁷¹ Szükséges utalni rá, amennyiben a gyermek nem áll szülői felügyelet alatt, akkor gyámság alatt áll. A gyámok közül a nevezett gyám, a rendelt gyám és a családba fogadó gyám minősül gondozónak. Azonban, amennyiben a gyermeket nevelésbe vették, akkor a gyermekvédelmi gyám nem minősül a gyermek gondozójának. Ebben az esetben a gyermek gondozójának a nevelőszülő, a gyermekotthon minősül. A gyermek gondozójának minősül továbbá a gyermek átmeneti gondozásba vétele esetén a helyettes szülő és a gyermekek átmeneti otthona.⁷²

És végül, de nem utolsó sorban utalni kell a szellemi fogyatékoságban vagy egyéb, pszichiátriai megbetegedésben szenvedő személyekre, akik kiskorúak és felnőttek egyaránt lehetnek. Amennyiben jogszabályi rendelkezés alapján valamely intézmény köteles a fogyatékos vagy egyéb betegségben szenvedő személyt befogadni és kezelni, akkor az ilyen intézmény a vétőképtelen személy gondozójának minősül.⁷³

Szükséges továbbá megvizsgálni, hogy jogszabályi rendelkezés hiányában ki minősül még a vétőképtelen személy gondozójának. A Ptk. rendelkezései szerint a vétőképtelen személy gondozójának minősül az a személy is, aki a károkozás pillanatában a vétőképtelen személy felügyeletét ellátta. A károkozó magatartás kifejtésekor a felügyeletet ellátó személy gyakran azonos

⁷⁰ Fuglinszky Ádám: Kártérítési jog, HVG Orac, Lap - és Könyvkiadó, 2015, 475.

⁷¹ Fuglinszky Ádám: Kártérítési jog, HVG Orac, Lap - és Könyvkiadó, 2015, 476.

⁷² Fuglinszky Ádám: Kártérítési jog, HVG Orac, Lap - és Könyvkiadó, 2015, 476.-477.

⁷³ Fuglinszky Ádám: Kártérítési jog, HVG Orac, Lap - és Könyvkiadó, 2015, 476.

azzal a személlyel, akit a jogszabály a vétőképtelen személy gondozójának tekint. azonban lehet attól eltérő személy is. Ennek tipikus példája az a szülő, aki, tekintettel arra, hogy a másik szülő önálló szülői felügyeleti joggal rendelkezik, ugyan nem a saját háztartásban neveli a gyermeket, de kapcsolattartásra jogosult. Ezáltal a károkozás pillanatában ő látja el a gyermek felügyeletét, így gondozónak minősül. A korábban ismertettek alapján gondozónak minősül továbbá a károkozás pillanatában a gyermek felügyeletét ellátó nagyszülő, élettárs, de akár a gyermek ideiglenes felügyeletével megbízott szomszéd is. A gondozó fogalmának meghatározása során utalni kell továbbá azon intézményekre is, akik akár átmenetileg ellenszolgáltatás fejében, akár ingyen biztosítják a gyermek felügyeletét, mint pl. a játszóházak vagy gyermek megőrző intézmények. De ugyan így gondozónak minősülnek a nevelési - oktatási intézmények, kollégiumok, de az óvodák és bölcsődék is.⁷⁴

III.2.3. A gondozó mentesülése a felelősség alól

A Ptk. 6:544. § (3) bekezdés szerint mentesül a gondozó a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a nevelés és a felügyelet ellátásával kapcsolatban felróhatóság nem terheli, azaz úgy járt el, ahogy az adott helyzetben elvárható.⁷⁵ A jogszabály tehát az általános elvárhatóság zsinórmértékét alkalmazza, azonban az elvárható magatartást a nevelés és felügyelet kötelességre szorítja le.

A kimentési ok fennállásánál eltérő kritériumokat kell a vizsgálnia a bíróságnak a gyermek felügyeletét ténylegesen ellátó személy esetén és a jogszabály alapján gondozónak minősülő személy esetében. A jogszabály alapján gondozónak minősülő személy, azaz pl. a szülő, gyám, gondnok akkor tartozik helytállni a vétőképtelen személy károkozásaért, amennyiben súlyos nevelési hibát követett el és ez a nevelési hiányosság közrehatott a kár bekövetkezésében. A súlyos nevelési hibát és a károkozó magatartást, a kárt és a kettő közti ok-okozati összefüggést a károsultnak kell bizonyítania. Amennyiben ez sikeres, a gondozó még mindig hivatkozhat arra, hogy magatartása nem volt felróható. A nevelési hiba akkor minősül súlyosnak, amennyiben a gyermek magatartása nagymértékben eltér a hasonló korú és körülmények közt nevelkedő gyermekek viselkedésétől. Erre tekintettel a gondozó akkor mentesül a felelősség alól, amennyiben bizonyítja, hogy súlyos nevelési hibát nem vétett.

⁷⁴ Fuglinszky Ádám: Kártérítési jog, HVG Orac, Lap - és Könyvkiadó, 2015, 478-479.

⁷⁵ www.uj.jogtar.hu, a polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény, 6:544. § (3) bekezdés, (Letöltve: 2026. február 2.)

A kártérítési peres eljárásban eltérően alakul a bizonyítási teher abban az esetben, amikor a vétőképtelen személy felügyeletét egy olyan személy látta el, aki jogszabály alapján nem minősül a gyermek gondozójának. Ebben az esetben ugyanis azt kell megvizsgálni, hogy a gyermek felügyeletének az ellátása megfelelő volt-e, illetve mulasztás esetén a gyermek miért nem állt felügyelet alatt. Amennyiben a gyermek felügyeletét a károkozaskor senki sem látta el, akkor szükséges megvizsgálni, hogy a gyermek életkorára, szellemi érettségére, személyiségére figyelemmel a gyermeket egyedül lehetett-e hagyni vagy felügyelete indokolt lett volna.⁷⁶

III.2.4. Az oktatási intézmény felelőssége a vétőképtelen személy károkozásáért

A gyermek általi károkozásért való felelősség szabályai nem csak a polgári törvénykönyvben kerültek elhelyezésre. A kártérítés szabályai a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvényben (továbbiakban: Nktv.) is rögzítésre kerültek. A törvény rendelkezéseket tartalmaz a tanuló által okozott károkért való helytállás, és a nevelési - oktatási intézmény által a hallgatónak okozott károkért való felelősségvállalásra vonatkozóan.

A Nktv. 59. § (1) bekezdés szerint, amennyiben a tanuló a tanulmányi kötelezettségnek teljesítésével összefüggésben a nevelési - oktatási intézménynek kárt okoz, akkor a Ptk. szabályai alapján köteles felelősséget vállalni a károkozásért.⁷⁷ A rendelkezés szerint tehát, amennyiben a tanuló vétőképtelennek minősül, akkor a jogszabály alapján gondozónak minősülő személy vagy a károkozaskor a felügyeletét ellátó személy köteles helytállni a károkozásáért. A jogszabály (2) bekezdése eltérő rendelkezéseket tartalmaz a kártérítés mértékére aszerint, hogy a kárt gondatlanul vagy szándékosan okozták-e. Az 59. § (2) bekezdés a.) pontja szerint, amennyiben a kárt gondatlanul okoztak, akkor a kártérítés mértéke nem haladhatja meg a kötelező legkisebb munkabér károkozás napján érvényes egy havi összegének ötven százalékát. Amennyiben azonban szándékos károkozás történt, és a károkozó személy cselekvőképtelennek vagy korlátozottan cselekvőképességűnek minősül, akkor (2) bekezdés b.) pontja szerint a kártérítés mértéke az okozott kár mértékét, de legfeljebb öt havi, kötelező legkisebb munkabér károkozás napján érvényes összegét nem haladhatja meg.⁷⁸

⁷⁶ Fuglinszky Ádám: Kártérítési jog, HVG Orac, Lap - és Könyvkiadó, 2015, 480-81.

⁷⁷ www.uj.jogtar.hu, a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV., 59.§, (1) bekezdés, (Letöltve: 2026. február 2.)

⁷⁸ www.uj.jogtar.hu, a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV., 59.§, (2) bekezdés (Letöltve: 2026. február 2.)

Az 59. § (3) bekezdésben került rögzítésre a nevelési - oktatási intézmény kártérítési kötelezettségének a szabálya. Eszerint, amennyiben az óvoda, iskola vagy kollégium a gyermeknek, tanulónak az óvodai, tanulói, kollégiumi jogviszonnyal összefüggésben kárt okoz, akkor vétkességre tekintet nélkül felel és a teljes kárt köteles megtéríteni a Ptk. rendelkezései alapján. Mint látjuk a törvény az objektív felelősség elve alapján teljes kártérítésre kötelezi az intézményeket károkozás esetén, amely alól csak szűk körben enged kimentést. A törvény rendelkezése alapján ugyanis az intézmény csak akkor mentesül a felelősség alól, amennyiben bizonyítja, hogy a kárt a működési körén kívül eső elháríthatatlan ok idézte elő, továbbá akkor mentesül, ha kárt a károsult elháríthatatlan magatartása idézte elő.⁷⁹ Enyhébb szabályt fogalmaz meg a törvény 59. § (3a) bekezdése a tanulmányi úton vagy külföldi iskolai kirándulások alkalmával bekövetkező károk esetében, ekkor ugyanis a nevelési intézmény a tanulónak okozott kárért a Ptk. általános kártérítési felelősség szabályai alapján felel.

És végül, de nem utolsó sorban utalni kell a szakképző iskolában tanuló gyermekek kártérítési felelősségére. A szakképzésről szóló 2019. évi LXXX. törvény 66. § (1) bekezdés szerint, ha a tanuló a szakképző intézménynek jogellenesen kárt okoz, a Ptk. szerint köteles azt megtéríteni. A (2) bekezdés a) pont szerint, a kártérítés mértéke nem haladhatja meg a - károkozás napján érvényes - kötelező legkisebb munkabér egyhavi összegének ötven százalékát gondatlan károkozás esetén, míg b) pont szerint öthavi összegét szándékos károkozás esetén.⁸⁰ A törvény 67. § (1) bekezdése meghatározza a szakképző intézmény kártérítési felelősségének a szabályát is, mely szerint a szakképző intézmény a tanulónak okozott kárért - a (2) bekezdésben meghatározott kivétellel - vétkességére tekintet nélkül, teljes mértékben felel. A kártérítésre a Ptk.-t kell alkalmazni azzal, hogy a szakképző intézmény felelőssége alól csak akkor mentesül, ha bizonyítja, hogy a kárt a működési körén kívül eső elháríthatatlan ok idézte elő. Nem kell megtéríteni a kárt, ha azt a károsult elháríthatatlan magatartása okozta.⁸¹

⁷⁹ www.uj.jogtar.hu, a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény 59. § (3) bekezdés, (Letöltve: 2026. február 2.)

⁸⁰ www.uj.jogtar.hu, a szakképzésről szóló 2019. évi LXXX. törvény 66. § (1) bekezdés (Letöltve: 2026. február 2.)

⁸¹ www.uj.jogtar.hu, a szakképzésről szóló 2019. évi LXXX. törvény 67. § (1) bekezdés (Letöltve: 2026. február 2.)

III.3. Több gondozó kártérítési felelőssége

A Ptk. 6:544. § (4) bekezdése rögzíti azt a szabályt, amennyiben a vétőképtelen személy által okozott kárért több gondozó köteles helytállni, akkor a felelősségükre a többes károkozás szabályait kell megfelelően alkalmazni.⁸² Tipikus esete, amennyiben a vétőképtelen károkozó egy gyermek és mindkét szülő rendelkezik szülői felügyeleti joggal, akkor felelősségük megállapítása esetében - főszabály szerint - egyetemlegesen kötelesek helytállni a gyermek által okozott károkért. A Ptk. hivatkozott rendelkezése szerint ugyanis a több gondozó felelősségére a Ptk. 6:524. §-ban szabályozott többes károkozás szabályait kell alkalmazni.

A 6:524.§ (1) bekezdés szerint többes károkozás esetén a károkozók felelőssége egyetemleges. Amennyiben azonban a károkozásban a károsult is közre hatott vagy rendkívüli méltánylást érdemlő körülmények állnak fenn, akkor a (2) bekezdés szerint a bíróság mellőzheti az egyetemleges marasztalását a károkozóknak. Ebben az esetben a bíróság a károkozókat magatartásuk felróhatósága arányában, amennyiben ez nem állapítható meg, akkor közrehatásuk arányában marasztalja. Ha közrehatásuk arányát sem lehet megállapítani, akkor egyenlő arányban marasztalja a károkozókat.⁸³

A 6:524. § (3) bekezdés szerint a károkozók a kárt egymás közt felróhatóságuk arányában, ha ez nem állapítható meg, akkor közrehatásuk arányában viselik. Amennyiben a közrehatás aránya sem állapítható meg, akkor egyenlő mértékben viselik.

Speciális szabályt tartalmaz a 6:524. § (4) bekezdése, mely szerint a kárt többek, egyidőben kifejtett magatartása közül bármelyik önmagába is előidézte volna, vagy nem állapítható meg, hogy ki okozta a kárt, akkor is a többek közös károkozásnak a szabályait kell alkalmazni.⁸⁴

III.4. A vétőképtelen személy kártérítési kötelezettsége méltányosság alapján

A Ptk. 6:545. § lehetőséget biztosít arra, hogy a károsult a közvetlenül a károkozó vétőképtelen személytől követelhesse kárának a megtérítését. Erre akkor biztosít lehetőséget a törvény, amikor a vétőképtelen személynek nincs gondozója vagy a gondozója sikeresen kimentette magát a felelősség

⁸² www.uj.jogtar.hu, a polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény, 6:544.§ (4) bekezdés, (Letöltve: 2026. február 2.)

⁸³ www.uj.jogtar.hu, a polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény, 6:542. § (1) bekezdés, (Letöltve: 2026. február 2.)

⁸⁴ www.uj.jogtar.hu, a polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény, 6:542. § (4) bekezdés, (Letöltve: 2026. február 2.)

alól. További feltételként rögzíti a törvény, hogy kártérítésre akkor kötelezhető a vétőképtelen személy, amennyiben a károkozó megfelelő vagyoni viszonyokkal rendelkezik és az eset összes körülménye is indokolttá teszi a károkozó felelősségre vonását. Ezek a feltételek konjunktívak, együttes fennállásuk esetén a károkozó az okozott kár teljes vagy részleges megtérítésére kötelezhető.

A kártérítés általános szabálya szerint, a károsult viseli azt a kárt, amely megtérítésére mást nem lehet kötelezni. Azonban rendkívül méltánytalan lenne a károsulttal szemben, amennyiben a gondozótól nem követelheti a kárának a megtérítését, önmaga viselje a vétőképtelen személy által okozott kárt. Erre tekintettel a jogalkotó egy kiegészítő szabályt alkotott meg, amely lehetővé teszi a vétőképtelen, ezen belül a gyermek kártérítésre kötelezését is gondozó hiányában.⁸⁵

Amennyiben gyermek a vétőképtelen károkozó, gyakorlatban nehezen elképzelhető, hogy ne legyen gondozója, tekintettel arra, hogy a jogszabályi rendelkezés szerint a gyermek szülői felügyelet, vagy szülő hiányában, gyámság alatt áll. Erre tekintettel a gyermek általi károkozás esetében mindig kell lennie egy olyan személynek, aki jogszabályi rendelkezés alapján a gyermek gondozójának minősül. Amennyiben a károkozás pillanatában más, nem a jogszabályban előírt személy látta el a gyermek felügyeletét, akkor ő minősül a gyermek gondozójának. A Ptk. 6:545. § - ban rögzített azon rendelkezés, mely szerint a gyermeknek nincs gondozója, akkor képzelhető el, ha pl. gyermek mindkét szülője meghalt, vagy szülői felügyeleti joguk megszüntetésre került, gyám kirendelésére még nem került sor, és a gyermek felügyeletét a károkozás pillanatában senki sem látta el.

Azonban életszerűbb az a lehetőség, hogy a gyermek gondozója kimentette magát, ezért nem lehet vele szemben igényt érvényesítenie a károkozónak.

A törvény rendelkezése szerint a gyermeket, mint vétőképtelen személyt akkor lehet az okozott kár megtérítésére kötelezni, amennyiben megfelelő jövedelemmel és vagyonnal rendelkezik. Amennyiben tehát a gyermek ingó vagy ingatlan vagyonnal, esetlegesen jövedelemmel rendelkezik vagy olyan anyagi körülmények közt él, ami alapján az okozott kárt meg tudja téríteni, akkor a bíróság - egyéb feltételek fennállása esetén - őt fogja helytállásra kötelezni.

⁸⁵ Ujváriné Antal Edit: Új magyar polgári jog tankönyv, Felelősségtan, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2014., 162.

További feltételként fogalmazza meg a törvény, hogy akkor lehet a gyermeket kártérítésre kötelezni, amennyiben az eset körülményei ezt indokoltá teszik. Méltányossági alapon kártérítésre kötelezhető a gyermek abban az esetben, amikor a károsult olyan nehéz anyagi körülmények közt él vagy olyan mértékű károsodást szenvedett el, hogy az okozott kár helyreállítása vagy önmagában a károkozás mértéke olyan jelentős megterhelést jelent a számára, amely viselésére őt kötelezni nem lehet.⁸⁶

A gyermek kártérítésre kötelezésénél nem releváns annak vizsgálata, hogy a károkozás gondatlanul vagy szándékosan történt-e.⁸⁷ Amennyiben a gyermek vétőképtelennek minősül, azaz eleve nem láthatta előre tettének káros következményeit, akkor felróhatóságról és vétkességről nem beszélhetünk. A gyermeket ettől függetlenül, a fenti feltételek együttes fennállása esetében fogja a bíróság kártérítésre kötelezni a károkozás gondatlan vagy szándékos elkövetésének vizsgálata nélkül. Azonban a bíróságnak vizsgálnia kell, hogy a gyermek és károsult közrehatását a kár bekövetkezésben, továbbá azt is, hogy a károsult eleget tett-e a kárenyhítési és kármegelőzési kötelezettségnek. E körülmények megfelelő értékelése a kártérítés mértékének a meghatározásánál bír relevanciával.⁸⁸

III.5. Az önhiba

A Ptk. 1:4. § (2) bekezdés rögzíti azt az általános alapelvet, hogy saját felróható magatartására előnyök szerzése végett senki sem hivatkozhat. Ez a valamennyi polgári jogi jogterületen megnyilvánuló alapelv a vétőképtelen személy által okozott károkért való felelősség esetében rögzítésre került. A Ptk. 6:546. § szerint a vétőképtelen személy belátási képességnek a hiányára vagy fogyatékoságára nem hivatkozhat, ha ezt az állapotot felróhatóan önmaga idézte elő.⁸⁹

A fenti rendelkezés alapján a kár jogilag releváns, közvetett oka a károkozó azon magatartása, amellyel önmagát vétőképtelen állapotba hozta. Amennyiben tehát a károkozó személy vétőképesnek minősül, azonban olyan felróható magatartás tanúsít, amelynek eredményeként a belátási képességét, és ezáltal a vétőképesességét elveszíti, majd ezt követően károkozó magatartás tanúsít, akkor a károkozásáért felelősséggel tartozik. Tipikusan ilyen, amikor egy felnőtt, teljes cselekvőképességgel és vétőképesességgel rendelkező személy saját elhatározásából alkoholt, kábítószer fogyaszt vagy gyógyszer hatása alá kerül, majd ezt követően kárt okoz a károsultnak.

⁸⁶ Fuglinszky Ádám: Kártérítési jog, HVG Orac, Lap - és Könyvkiadó, 2015, 484. oldal,

⁸⁷ Fuglinszky Ádám: Kártérítési jog, HVG Orac, Lap - és Könyvkiadó, 2015, 484. oldal,

⁸⁸ Ujváriné Antal Edit: Új magyar polgári jog tankönyv, Felelősségtan, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2014., 163.

⁸⁹ www.uj.jogtar.hu, a polgári törvénykönyvről szóló 2013. V. törvény, 1:4.§, (Letöltve: 2026. február 2.)

Ebben az esetben a nagykorú, egyébként vétőképeséssel rendelkező személy nem hivatkozhat a vétőképeség hiányára és felelősséggel tartozik az okozott kárért. A jogalkotó ezen rendelkezéssel a vétőképeségét elvesztő és károsodást előidéző felróható magatartást szankcionálja.⁹⁰

A fenti szabály alól is biztosítja a törvény a kimentés lehetőségét az általános kártérítési szabályok alapján. Erre figyelemmel, amennyiben a károkozó személy bizonyítja, hogy a vétőképeségnek az elvesztése nem felróható, azaz rajta kívül álló, egyéb ok vezetett a vétőképtelenségéhez, akkor a felelőssége nem állapítható meg. Tipikusan ilyen eset, ha pl. a szórakozó helyen ismeretlen személy kábítószerrel tesz az italába, amely miatt öntudatlan állapotba vagy olyan állapotba került, amely alapján magatartásának káros következményeit nem képes felmérni, és így okoz kárt. Akkor vétőképtelennek fog minősülni, és felróhatóság hiányában kártérítési felelőssége nem állapítható meg. Hangsúlyozni kell, hogy ezek a szabályok csak akkor érvényesülnek, ha eredetileg vétőképesnek minősül a károkozó.

III.6. A vétőképtelen károkozó és gondozó egyetemleges felelőssége

A Ptk. 6:547. §-a szerint, amennyiben a kárt egy olyan kiskorú okozza, aki vétőképes, továbbá van felügyeletére köteles gondozója, és a károsult bizonyítja, hogy a gondozó a kötelezettségét felróhatóan megszegte, akkor a gondozó a vétőképes kiskorú károkozóval egyetemlegesen felelős.⁹¹

A fenti szabály megalkotásnak az indoka, hogy a gyermek életkora előrehaladtával az értelmi adottságai, a szellemi képessége és morális felfogása is fejlődik. A gyermek egyre kevésbé igényli a fizikai felügyeletet, a természetbeni gondoskodást, így a gondozó felelőssége csökken, a gyermek számára nyújtott életvezetési tanácsok és követendő, pozitív magatartási minták kerülnek előtérbe. Mindezek a körülmények indokoltá tették a gondozó felelősségnek a korlátozását a bekövetkezett kárért.

Mint a korábban kifejtetteknél láthattuk, 18. év alatt kiskorúnak minősülő személy lehet vétőképtelen és lehet vétőképes is. Az, hogy a kiskorú vétőképesnek minősül-e, nem csak életkor betöltésétől függ, sokkal inkább az érettségtől, értelmi, fizikai és erkölcsi fejlettségétől. Ezek alapján már vétőképes lehet az a kiskorú személy is, aki még nem töltötte be a 12. életévét, azonban az értelmi fejlettsége

⁹⁰ Ujváriné Antal Edit: Új magyar polgári jog tankönyv, Felelősségtan, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2014., 157.

⁹¹ www.uj.jogtar.hu, a polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény, 6:547. §, (Letöltve: 2026. február 2.)

alkalmassá teszi őt tettének következményeinek a felismerésére, továbbá arra, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjen.

A jogszabály a gondozó fogalmát leszűkítve rögzíti, azaz olyan személyt ért csak gondozó alatt, aki a gyermek felügyeletére köteles. Fuglinszky Ádám a *Kártérítési jog* című kötetében rögzíti, hogy gondozó felügyeleti kötelezettsége alapulhat jogszabályon, bírósági, hatósági határozaton és szerződésen is. Ezzel az állásponttal szembehelyezkedik a kommentár irodalommal, amely csak jogszabály vagy hatósági határozat alapján előírt felügyeleti kötelezettséget ismeri el.⁹²

A károsultat terheli annak bizonyítása, hogy a gondozó az e minőségéből fakadó kötelezettségét megszegte. Azonban hangsúlyozni kell, hogy a vétőképes kiskorú esetében a gondozó felügyeleti kötelezettsége lazább, felelőssége korlátozottabb, mint a vétőképtelen kiskorú esetében.

A vétőképes kiskorú károkozására és szülők kiskorú gyermekkel történő egyetemleges felelősségre vonásának megállapíthatóságát jól példázza a Pécsi Ítéltábla Pf. I.20.254/2010/8. szám alatti ítélete. A tényállás szerint két vétőképes kiskorú egy iskolatársukat, akivel megromlott a viszonyuk, az erőbe csalták, ott súlyosan bántalmazták, majd miután az áldozat életét kioltották, testét a tóba dobták. A polgári peres eljárásban a bíróság vizsgálta, hogy a vétőképes kiskorúak felelőssége és szülők, mint gondozók felelőssége hogyan alakul a Ptk. 6:547.§ alapján. Az ítéltábla, mint másodfokú bíróság álláspontja szerint a kiskorúak által előre kitervelten, különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés önmagában igazolja, hogy a vétőképes kiskorú károkozó személyek gondozása és nevelése során a szülők, mint gondozók olyan súlyos nevelési hibát vétettek, amely olyan jellemfejlődési zavart eredményezett a kiskorú személyeknél, amely a közreható büncselekmény elkövetésében. Az ítéltábla rámutatott arra, hogy a szülők nevelési módjából hiányzott olyan magatartás minta átadása a gyermekek részére, amely az emberi élet, az emberi méltóság tiszteletben tartása, a szánalom a megbocsátás, mint alapvető emberi tulajdonság beépülhetett volna a jellemükbe. Amennyiben a szülők megfelelő, erkölcsös nevelés útján, pozitív viselkedés minta gyakorlásával nevelik a gyermekeiket és helyes irányba terelik őket, akkor a gyermekekben fel sem merült volna a konfliktus olyan módon történő rendezése, hogy az iskolatársuk életét kioltásák. A büntetőeljárás iratanyaga tanúsítja az alapvető emberi értékek hiányát a kiskorú személyekből, amely hiányosság a hibás szülői

⁹² Fuglinszky Ádám: *Kártérítési jog*, HVG Orac, Lap - és Könyvkiadó, 2015, 488.

nevelésre vezethető vissza. A Legfelsőbb Bíróság az ítéletábra döntését helyben hagyta, indokolásban kifejtette, hogy önmagában egy élet elleni bűncselekmény elkövetése még nem alapozza meg a súlyos nevelési hiba megállapíthatóságának az indokoltságát. Azonban a bűncselekmény elkövetésnek az indokából, végrehajtási módjából már lehet következtetni a súlyos nevelési hiányosságokra, különösen akkor, amennyiben előre kitérve, különös kegyetlenséggel követték el az emberölést.⁹³

IV. Befejezés

Mint láthattuk a károkozásért való büntető jogi felelősségre vonástól a károkozás kizárólagos magánjogi következményeinek a megállapításáig és alkalmazásáig sok évszázadnak kellett eltelnie. A deliktualis kárfelelősségről az ősközösségi társadalmakban még nem beszélhetünk, az okozott károkért mind az egyén, mind a közössége helytállni tartozott életkorra és vétkességére tekintet nélkül. A Lex Talio elve alapján az okozott kárral arányban álló testi sérülés okozásától a károkozó életének elvételét is magában foglalva a vagyoni elégtétel adásáig szintén hosszú utat kellett bejárni az ősi társadalmaknak, amíg eljutottak a károkozásért való helytállás kezdetleges szabályainak a kialakulásához. A deliktualis kárfelelősség első egyszerűbb életviszonyokra kialakított szabályai az ókori Rómában jelennek meg először. A római jog határozza meg először részletekbe menően a gyermek és szellemi fogyatékkal élő személy fogalmát, károkozásuk esetén a törvényes képviselő, jellemzően a családfő helytállási kötelezettségét, és olyan új jogintézményeket teremt, mint a noxába adás.

A Római Birodalom bukását követően a római jog háttérbe szorul, azonban nem tűnik el teljesen. Fennmaradásához hozzájárult Iustinianus császár magánjogi kodifikátori tevékenysége, majd ezt követően a glosszátorok és kommentátorok munkássága. Ennek a jogértelmező és jogfejlesztő tevékenységnek köszönhetően maradt fenn a rómaiak által megalkotott jogrend, köztük az általános kártérítési felelősség szabályai és munkásságuk eredményeként élt tovább a vétőképtelen személy károkozásáért való felelősség szabályai közt a szülő, törvényes képviselő vagy gondozó kártérítési felelőssége. A természeti jogi gondolkodók újra értelmezték kártérítési felelősség alapjait, amely eredményeként a polgári jogi kódexekben már az új, kizárólag polgári jogi kárfelelősségi alakzatok kerültek rögzítésre, azonban szigorúan megtartva gyermekek és fogyatékkal élő személyek károkozása esetén a felnőtt, vétőképes személy felelősségvállalását. A XIX. század megjelenő objektív felelősségi

⁹³ Fuglinszky Ádám: Kártérítési jog, HVG Orac, Lap - és Könyvkiadó, 2015, 490.

alakzatot a korszakra jellemző társadalmi és gazdasági változások hívtak életre, amely felelősségi alakzat elterjedése és tovább fejlődése figyelhető meg a XX. században és jelenkorunkban. Évszázadunkra jellemző rohamos technikai és ipari fejlődés, az informatika térhódítása felróhatóságtól független fejlődési alakzat elterjedését erősítik fel.

A haza jogfejlődés a nyugat Európai módon alakult, az államalapítást követően a károkozás büntetőjogi következményeitől lassú fejlődés eredményeként jutunk el a polgári jogi felelősség szabályainak kialakulásához. A vétőképtelen személy károkozásaért való felelősség vállalás szabályainak fejlődésénél azonban kijelenthetjük, hogy az évszázadok alatt változatlan maradt a jogi alapvetés, mely szerint a gyermekek vagy fogyatékkal élő személy általi károkozás esetén mindig ezen személy felügyeletét ellátó felnőtt, vétőképes személlyel rendelkező személy tartozik helytállni a károkozásért.

A hatályos polgári jogi kódex fenntartotta a vétőképtelen személy károkozásaért való felelősség korábban kialakított szabályait, vétőképtelen személy károkozása esetén továbbra is az a személy köteles helyt állni, akit a jogszabály a gyermek gondozójának tekint vagy aki a károkozásakor a gyermek felügyeletét ellátta. A jogszabály azonban igazodott a megváltozott társadalmi viszonyokhoz és az emberek vagyoni helyzetéhez, amikor rögzítette a vétőképes kiskorú személy és a gondozó egyetemleges felelősségét az okozott kárért. A korábbi század gazdasági és pénzügyi változásai azt eredményezték, hogy jelen korszakunkban olyan vagyon gyarapodás következett be, amely következtében már a kiskorú személyek is rendelkezhetnek olyan pénzügyi tartalékkal, amely lehetővé teszi az okozott kár kiskorú általi részbeni megtérítését. A felgyorsult fejlődés további következménye, hogy a kiskorúak viszonylag korai életszakaszukban elérik azt az értelmi fejlettséget, amely alapján már vétőképesekké válnak, azaz képesek felmérni magatartásuk következményeit és aszerint cselekedni. Erre figyelemmel a vétőképtelenség fogalma egyre fiatalabb korszakra korlátozódik le, jellemzően a kora iskolai évekre.

Álláspontom szerint a bírói gyakorlat által kialakított 12. életév betöltését megelőző időszak vétőképtelennek minősítése az az optimális korhatár, amely a valóban tükrözi a kiskorú életszakaszának azt a szakaszát, amely szellemi éretlenségére tekintettel nem teszi őt képessé a károkozó magatartás következményeinek a felismerésére. Azonban a szellemi fejletlensége következtében a felnőtt társadalomnak fel kellene hívnia a kiskorú figyelmét magatartásának a káros

következményeire. Mind a média útján, mind az oktatási-nevelési intézményekben, vagy a családi közegben, szabadidős tevékenység kifejtése során, akár kötöttebb, formális előadás által, akár szórakoztató játékok közben figyelmeztetni kell a kiskorút azokra magatartásokra, eseményekre, amelynek esetleges eredménye lehet a kár bekövetkezése. A figyelem felkeltés által elérhetjük, hogy a kiskorú nagyobb körültekintéssel és figyelemmel végezze el a saját életében előforduló és mindennapjaiban akár ismétlődő jelleggel, akár eseti jelleggel megjelenő cselekményeket, így elkerülhető, hogy magatartásával másnak kárt okozzon.

Irodalomjegyzék:

- Csizmadia Andor - Kovács Kálmán - Asztalos László: Magyar állam és jogtörténet, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1998.
- Dr. Marton Géza: Kártérítés, kártérítési kötelek jogellenes magatartásból, Budapest, 1912.
- Földi András és Hamza Gábor: A római jog története és intézményei, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996.
- Földi András: A másért való felelősség a római jogban, Rejtjel kiadó, 2004.
- Fuglinszky Ádám: Kártérítési jog, HVG Orac, Lap - és Könyvkiadó, 2015.
- Gönczi-Horváth -Révész - Stipta - Zlinszky: Egyetemes jogtörténet, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1997.
- Mádl Ferenc: A deliktualis felelősség, Akadémia kiadó, Budapest, 1964.
- Mezey Barna: Magyar jogtörténet, Osiris Kiadó, Budapest, 2004.
- Ujváriné Antal Edit: Új magyar polgári jog tankönyv, Felelősségtan, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2014.
- BDT2013.2972.
- BDT2013.3345
- Győri Ítéletábra Pf.20.453/2009/5.
- www.uj.jogtar.hu, 1991. évi LXIV. törvény, (Letöltve: 2026. február 2.)
- www.uj.jogtar.hu, a polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény, (Letöltve: 2026. február 2.)
- www.uj.jogtar.hu, a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV., (Letöltve: 2026. február 2.)
- www.uj.jogtar.hu, a szakképzésről szóló 2019. évi LXXX. törvény (Letöltve: 2026. február 2.)